

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií

Bakalářská práce

2014

Dominika Püribauerová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií

Dominika Püribauerová

**Přístup Německa k ochraně životního prostředí se zaměřením
na nakládání s odpady**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Dominika Püribauerová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Šafařík**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

PÜRIBAUEROVÁ, Dominika. *Přístup Německa k ochraně životního prostředí se zaměřením na nakládání s odpady*. Praha, 2013. 46 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Šafařík.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je zhodnocení přístupu Německa k ochraně životního prostředí a posouzení, jak se do tohoto přístupu promítají zásady formulované v mezinárodních dokumentech, především v dokumentech Organizace Spojených národů a Evropské unie. Práce se zaměřuje zejména na nakládání s odpady.

Postupně jsou za pomoci kompilační analýzy analyzovány základní politické dokumenty, jako jsou různé politiky ochrany životního prostředí, strategie v nakládání s odpady, základní zákony včetně charakteristiky institucionálního zabezpečení apod. Je provedeno jejich porovnání s mezinárodně uznávanými dokumenty, které se zabývají udržitelným rozvojem. Na příkladu je ukázán i přístup podnikové sféry. V části věnované mediálnímu obrazu tématu je využívána metoda kvalitativní a kvantitativní analýzy.

Bakalářská práce na základě analýzy informačních zdrojů a dalších poznatků zjištěných v průběhu zpracovávání prokazuje, že přístup Německa k ochraně životního prostředí se zaměřením na nakládání s odpady odpovídá doporučením dokumentů OSN a EU a je zárukou dodržování principů udržitelného rozvoje.

Abstract

The aim of the bachelor work is to evaluate the approach of Germany to environmental protection and take into consideration, as to which extent the principles declared in international documents; especially in the documents of the Organization of United Nations and of the European Union, are included. This is initially focussed on the waste management sphere.

The basic political documents, e.g. the policy of environmental protection, the waste management strategy, the basic laws including institutional arrangement are consecutively analyzed. The comparison with reputable international documentation dealing with sustainable development has been carried out. The example of the approach of the business sector is illustrated.

The bachelor work demonstrates the basic analysis of information sources and other findings found in the course of elaboration.

Klíčová slova

Životní prostředí, Odpadové hospodářství, Udržitelný rozvoj, Environmentální politika EU, Environmentální politika v SRN, Zákony SRN pro nakládání s odpady, Dobrovolné nástroje v řízení podniků

Keywords

Environment, Waste Management, Sustainable Development, EU Environmental Policy, Environmental Policy in Germany, Waste Management Laws in Germany, Voluntary Instruments in Business Management

Rozsah práce: 68 983 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 28.3.2014

Dominika Püribauerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce panu PhDr. Petru Šafaříkovi a svým nejbližším.

Institut mezinárodních studií
Projekt bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Dominika Püribauerová

E-mail:

Puribauerova@email.cz

Semestr:

Třetí (zimní) semestr

Akademický rok:

2011/2012

Název práce:

Přístup Německa k ochraně životního prostředí se zaměřením na nakládání s odpady
(Stellungnahme der Bundesrepublik Deutschland zum Umweltschutz mit dem Schwerpunkt auf Abfallwirtschaft)

Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):

Šestý semestr, 2012/2013

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Tomáš Nigrin, Ph.D.

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Šafařík

Cíl práce:

Stručně charakterizovat problémy nakládání s odpady jako významné oblasti péče o životní prostředí v Německu.

Zjistit, jak se do přístupu vlády k ochraně životního prostředí promítají zásady udržitelného rozvoje formulované OSN.

Analyzovat postup spolkové vlády v řízení odpadového hospodářství (strategie péče o životní prostředí, legislativa, podpůrné programy apod.).

Uvést příklady přístupu podnikové sféry.

Formulovat případná doporučení vyplývající z analýzy, týkající se zejména přístupu podnikové sféry a případně veřejnosti.

Časové a teritoriální vymezení tématu:

Časové: 1991 – 2010.

Teritoriální: Spolková republika Německo, Evropská unie.

Struktura práce a stručná osnova:

1. Úvod

2. Zhodnocení pramenů a dalších informačních zdrojů

3. Vymezení problému: Životní prostředí jako předmět politiky

- Kvalita životního prostředí – závažný problém současnosti
- Politika OSN a EU ve vztahu k životnímu prostředí
- Šestý akční program životního prostředí EU na léta 2002 - 2012 pro nakládání s odpady.

4. Politika ochrany životního prostředí v Německu se zaměřením na nakládání s odpady

- Stav odpadového hospodářství v Německu na konci 20. století

- Základní vládní dokumenty upravující nakládání s odpady (strategie, programové prohlášení vlády, základní zákony, podpůrné programy apod.)
- Přístup podnikové sféry k ochraně životního prostředí (uplatňování dobrovolných nástrojů), příklady dosažených výsledků, akceptace veřejností

5. Diskuse

6. Reflexe českého tisku

- Články v denním tisku k vybraným otázkám.

7. Závěr

Metodologie práce:

- kompilační analýza
- Reflexi probíraného tématu v českých médiích zpracuji metodami kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy.

Prameny a sekundární literatura:

• **Primární zdroje:**

oficiální dokumenty a studie spolkových orgánů a dalších organizací:

- Bundeszentrale für politische Bildung (www.bpb.de)
- Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (www.bmu.de)
- Umwelt Bundes Amt (www.umweltbundesamt.de)
- Die Bundesregierung (www.bundesregierung.de)
- Deutscher Bundestag (www.bundestag.de)

• **Sekundární literatura:**

Moldan, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2009.

Kuraš, Mečislav. *Odpady, jejich využití a zneškodňování*. Praha: VŠCHT, 1994.

Evropská agentura pro životní prostředí, *Životní prostředí v Evropě: třetí kolo hodnocení – shrnutí* (Kodaň, Dánsko, 2003).

Evropská agentura pro životní prostředí, *Životní prostředí v Evropě: čtvrté kolo hodnocení – souhrn* (Kodaň, Dánsko, 2007).

Mikoláš, Jan, a Bohuslav Moucha. *Váš podnik a životní prostředí při vstupu ČR do EU* Praha: MŽP, 2004.

Informační brožurky EEA (European Environment Agency) a MŽP (2003 – 2008).

Sbírka zákonů SRN (2010)

Internetové stránky

Podpis studenta a datum:

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí semináře	bakalářského	

Obsah

ÚVOD.....	2
1. ZHODNOCENÍ PRAMENŮ A DALŠÍCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	3
2. VYMEZENÍ PROBLÉMU: ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ JAKO PŘEDMĚT POLITIKY.....	5
2.1 <i>Kvalita životního prostředí – závažný problém současnosti</i>	5
2.2 <i>Politika OSN a EU ve vztahu k životnímu prostředí.....</i>	8
2.3 <i>Šestý akční program životního prostředí EU.....</i>	13
3. POLITIKA OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V NĚMECKU SE ZAMĚŘENÍM NA NAKLÁDÁNÍ S ODPADY	15
3.1 <i>Historie politiky ochrany životního prostředí v Německu</i>	15
3.2 <i>Strategické dokumenty, základní právní předpisy a instituce v oblasti odpadového hospodářství v SRN</i>	18
3.2.1 <i>Strategické dokumenty a základní právní předpisy</i>	18
3.2.2 <i>Aktéři systému státní správy v Německu.....</i>	21
3.3 <i>Stav odpadového hospodářství v Německu.....</i>	23
3.4 <i>Přístup podnikové sféry.....</i>	24
3.4.1 <i>Dobrovolné nástroje k péči o životní prostředí</i>	24
3.4.2 <i>Ekonomická a ekologická sdružení</i>	28
3.4.3 <i>Přístup podnikové sféry na příkladu pobočky společnosti Mercedes-Benz v německém Řeznu (Regensburgu).....</i>	29
4. REŠERŠE PROBLEMATIKY ODPADOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ V NĚMECKU	31
4.1 <i>Metodika zpracování rešerše</i>	31
4.2 <i>Výsledky vyhledávání</i>	31
4.3 <i>Diskuze</i>	32
ZÁVĚR	35
SUMMARY	37
POUŽITÁ LITERATURA.....	38
SEZNAM PŘÍLOH.....	41
PŘÍLOHY	42

Úvod

Kvalita životního prostředí, které nás na Zemi obklopuje, je důležitou podmínkou pro rozvoj společnosti a má výrazný vliv na lidské zdraví. Zhruba od začátku druhé poloviny minulého století se však stav životního prostředí tak zhoršuje, že představuje přímé ohrožení „(...) trvalé existence mnohých rostlinných a živočišných společenství v ekosystému a stává se hrozbou i pro samotné lidstvo.“¹ Vlády vyspělých států, k nimž patří i Německo, na tuto hrozbu reagují a postupně přijímají zákony a jiná opatření, reagující především na nevyhovující kvalitu ovzduší a vody a usilující o lepší ochranu půdy, krajiny a nakládání s odpady.

Cílem bakalářské práce je proto popis a zhodnocení přístupu Německa k ochraně životního prostředí a posouzení, jak se do tohoto přístupu promítají zásady formulované v mezinárodních dokumentech, především v dokumentech Organizace spojených národů a Evropské unie. Zaměřuji se přitom na oblast nakládání s odpady, protože je to oblast, kterou může ovlivnit každý z nás svým vlastním způsobem života i bez odborných technických znalostí – například snahou o omezování vzniku odpadů, jejich sběrem a tříděním. Současně je to i oblast úzce související s ekonomickým rozvojem a se šetřením přírodních zdrojů surovin.

Práce se nezabývá technickými ani technologickými aspekty nakládání s odpady; těžiště spočívá především v analýze základních strategických dokumentů vlády SRN, jako jsou politika ochrany životního prostředí, strategie v nakládání s odpady, ale i základní zákony, podpůrné programy, ekonomické nástroje apod., a v jejich porovnání s mezinárodně platnými dokumenty zabývajícími se udržitelným rozvojem. Práce vychází z českých i německých zdrojů, u těch německých se jedná o vlastní volný překlad zhotovitelky práce. Na příkladu společnosti Mercedes-Benz je ukázán i přístup podnikové sféry. V práci je využívána především metoda kompilační analýzy. Část věnovaná mediálnímu obrazu se opírá o kvalitativní a kvantitativní analýzu.

¹ Jan Mikoláš, *EMS jako průkaz kvality odpadového hospodářství* (Praha: Vysoká škola chemicko - technologická v Praze, Fakulta technologie ochrany prostředí, Ústav chemie ochrany prostředí, 2008), 28.

1. Zhodnocení pramenů a dalších informačních zdrojů

Otázce „přístupu Německa k ochraně životního prostředí se zaměřením na nakládání s odpady“ se věnují četné zdroje. Předkládaná práce při tom vycházela jak z jednotlivých konkrétních zákonů, směrnic, tak i z oficiálních zpráv, internetových stránek a brožur organizací, státních institucí, soukromých podniků, vybraných monografií, dizertací, sborníku přednášek a odborných časopisů. Osobně jsem však postrádala zdroje věnující se německé politice odpadového hospodářství na území České republiky. O obecné úvody věnované politice životního prostředí Evropské unie a OSN nebylo jak v českých, tak německých knihovnách nouze. Postrádala jsem však publikaci, která by přehledně shrnovala paralely mezi německou environmentální legislativou a legislativou Evropské unie (například tabulkový přehled jednotlivých ustanovení). Většinou byly tyto paralely nepřehledně zakomponované do textu. Vzhledem ke zpracovávanému tématu nehraje politická příslušnost jednotlivých autorů roli.

Obecná část práce, která se věnuje situaci životního prostředí, vychází především z následujících zdrojů: publikace *Podmaněná planeta* odborníka Bedřicha Moldana a dále oficiální zpráva Evropské agentury pro životní prostředí, *Životní prostředí v Evropě: třetí kolo hodnocení – shrnutí*. Kniha Bedřicha Moldana přehledně mapuje vliv lidské populace na přírodní procesy na planetě Zemi. Jejím hlavním přínosem pro tuto práci byly četné statistické údaje a základní informace o historickém vývoji problematiky odpadového hospodářství.

Z německy psaných publikací stojí za vyzdvižení publikace Sebastiana C. Starka, *Der Abfallbegriff im europäischen und im deutschen Umweltrecht. Van de Walle überall?*, která je využívána v kapitole věnované environmentální politice EU a OSN. Kniha byla velkým přínosem především pro části věnované akčním programům, směrnicím a jednotlivým smlouvám Evropské unie.

Dalšími významnými zdroji pro tuto kapitolu zůstávají konkrétní zákony, směrnice, relevantní metodické příručky českého Ministerstva životního prostředí, Akční programy Evropské unie, brožury a zprávy německého ministerstva pro životní prostředí a jadernou bezpečnost (BMU), které se staly významným zdrojem statistických údajů.

V kapitole věnované přístupu podnikové sféry demonstrované na společnosti Mercedes-Benz se práce opírá o environmentální prohlášení samotné společnosti.

Vzhledem k této skutečnosti bylo nutné rozlišovat mezi ověřenými statistickými údaji a PR (Public Relations) společnosti. Pro ucelenější představu jsou prohlášení doplněna o grafy a další statistické údaje. Přehledně zpracovaná kapitola, věnovaná Německu, v anglicky psané publikaci M. Haverlanda *National Autonomy, European Integration and the Politics of Packing Waste* podala stručný a chronologický přehled o vývoji politiky ochrany životního prostředí na území Spolkové republiky. V neposlední řadě stojí za zmínku kniha Michaela Böchera a Annette Elisabeth Töller *Umweltpolitik in Deutschland*. Tato publikace se věnuje úvodu do oblasti politiky. Tímto patří k jedné z mála publikací, které se zabývají německým životním prostředím z pohledu politiky.

2. Vymezení problému: Životní prostředí jako předmět politiky

2.1 Kvalita životního prostředí – závažný problém současnosti

Počet obyvatel světa vzrostl přibližně od roku 1800 z tehdejších 800 milionů na 6,6 miliard v roce 2007.² Dnes čítá světová populace cca 7 miliard. Tento nárůst se odráží jak ve společensko-politickém rozvoji, tak i v rozvoji ekonomickém a ve stavu životního prostředí. „Kvalita životního prostředí se jako problém vyskytuje zhruba od začátku tzv. průmyslové revoluce.“³ Moldan nazývá po vzoru Paula Crutzena a Eugena Stoermera období od vynálezu parního stroje v r. 1784 do současnosti antropocénem a za jeho klíčový rys považuje právě ekonomický rozvoj, který nabývá na dynamice zhruba od poloviny minulého století. Nové technologie, nové zdroje energie, ale i její stoupající potřeba, úbytek přírodních surovinových zdrojů, nutnost zajistit obživu pro stále rostoucí počet obyvatel, zvyšující se objem dopravy a turismu, rostoucí požadavky na kvalitu života ve vyspělých i rozvojových zemích – to všechno jsou podle Moldana charakteristické znaky antropocénu.⁴

Od sedmdesátých let minulého století jsou vyspělými státy přijímány přísné zákony o životním prostředí, které reagují převážně na nevyhovující čistotu ovzduší, vody a půdy – tzv. nástroje normativní (administrativní). Tyto přístupy, občas vedoucí k neefektivním investicím, „(...) často znamenají pouze převádění problémů z jedné složky životního prostředí do druhé (...)“; například škodliviny zachycené při čištění ovzduší jsou ukládány na skládky nebo vypouštěny do vodních toků.⁵

Od počátku osmdesátých let se v environmentální politice začíná využívat nástrojů a postupů ekonomické povahy (poplatky, daně, obchodovatelná povolení, využívání odpadů).⁶ Ani ty však nepřinesly výraznou změnu. Dílčí přístupy sice mají svůj význam – jako příklad takové dílčí perspektivní cesty uvádí Moldan recyklaci odpadů, jejich

² Bedřich Moldan, *Podmaněná planeta* (Praha: nakladatelství Karolinum, 2009), 16.

³ Jan Mikoláš, *EMS jako průkaz kvality odpadového hospodářství*, 28.

⁴ Bedřich Moldan, *Podmaněná planeta*, 17.

⁵ Jan Mikoláš, *EMS jako průkaz kvality odpadového hospodářství*, 28.

⁶ *Ibid.*

materiálové a energetické využití.⁷ Efektivní a účinné řešení však musí být komplexní. Takovým řešením je udržitelný rozvoj (viz. kapitola 2.2).

A jaký je stav životního prostředí ve světě a zejména v Evropě na počátku třetího tisíciletí? Publikace OECD z r. 2008 „Environmentální výhled OECD do roku 2030“ považuje za hlavní problémové oblasti globálního životního prostředí změnu klimatu, omezování biodiverzity, obnovitelné přírodní zdroje, čistotu vody, kvalitu ovzduší, produkci odpadů a používání nebezpečných chemikálií. V oblasti odpadů je největším nebezpečím stále rostoucí množství komunálních odpadů (zejména v rozvojových zemích), nezákonná přeprava odpadů a nedostatečně regulované nakládání s výrobky po skončení jejich životnosti.⁸

Stavem životního prostředí v Evropě se podrobněji zabývá i zpráva Evropské agentury pro životní prostředí „Životní prostředí v Evropě: třetí kolo hodnocení“⁹. Vzhledem k zaměření bakalářské práce jsou dále uváděny především údaje o odpadech.

Jak vyplývá ze zprávy, celkové množství odpadů v Evropě se od poloviny devadesátých let zvyšuje, což platí zejména pro komunální odpady. Nejvíce odpadů vzniká při hlubinném a povrchovém dobývání surovin, v posledních letech však má toto množství klesající tendenci, což odpovídá omezování těžby. Závislost celkové produkce odpadů na ekonomickém růstu se přerušila jen v některých zemích. Podle neúplných údajů se zvyšuje i produkce nebezpečných odpadů, která představuje asi jedno procento všech vznikajících odpadů.¹⁰

V Evropě ročně vzniká přes 3 miliardy tun odpadů. Toto číslo odpovídá hodnotám 3,8 tun odpadu na obyvatele v západní Evropě, resp. 4,4 tun/obyv. ve střední a východní Evropě a 6,3 tun v nově nezávislých zemích (dvanáct zemí východní Evropy, kavkazské a středoasijské země). Liší se i produkce komunálních odpadů, nejvyšší je na Islandu – 685 kg na obyvatele ročně. Podíl recyklace nebezpečných odpadů z celkového vznikajícího množství jen v několika zemích EU přesahuje 40%.¹¹ Naopak se zvyšuje recyklace papíru v zemích EU, např.: v roce 2005 již dosahovala 54,6 %.¹²

⁷ Bedřich Moldan, *Podmaněná planeta*, 75.

⁸ „Environmentální výhled oecd do roku 2030- Shrnutí“, český překlad MŽP, oficiální stránky Ministerstva životního prostředí České republiky, www.mzp.cz (poslední přístup: 3. 5. 2012).

⁹ Evropská agentura pro životní prostředí, *Životní prostředí v Evropě: třetí kolo hodnocení – shrnutí* (Kodaň, Dánsko, 2003).

¹⁰ *Ibid.*, 41.

¹¹ *Ibid.*, 42.

¹² Bedřich Moldan, *Podmaněná planeta*, 77.

Hlavní metodou pro odstraňování odpadů v Evropě zůstává skládkování, narůstá i množství spalovaných odpadů. Recyklace je na vzestupu zejména v západní Evropě. „Velká množství nebezpečných odpadů jsou dosud odstraňována způsobem, který ohrožuje životní prostředí a lidské zdraví.“ Zejména státy východní Evropy se mohou stát velkými příjemci nebezpečných odpadů, aniž k jejich bezpečnému odstranění mají dostatečné kapacity.¹³

Z grafu (viz. Příloha č. 1) vyplývá, že nejvyšší produkce komunálních odpadů v kg na obyvatele/za rok je v západní Evropě, následuje střední a východní Evropa. Nejméně odpadů v kg na obyvatele za rok se vyprodukuje v nově nezávislých státech.¹⁴

V dalším grafu, věnujícím se Německu, (viz. Příloha č. 2) je znázorněn jak celkový objem odpadů v milionech tun, tak stavební, demoliční odpad apod. za období 2000-2008. Z grafu je patrné, že celkový objem odpadů dosáhl své nejvyšší hodnoty v roce 2000 (406,7 milionů tun), nejnižší pak v roce 2005 (331,9 milionů tun).

Dalším důležitým, avšak problematickým aspektem je podle Christine Zieglerové nakládání s odpady jejich přeshraniční přeprava, která je hospodářsky významnou součástí i německého odpadového hospodářství. V roce 2001 činil celkový export odpadů 18 milionů tun, import 10,9 milionů tun, přičemž při exportu více jak 90% odpadů a při importu cca. 75% odpadů nepodléhalo z důvodu jejich neškodnosti pro životní prostředí a jejich využití jako surovin pro průmyslovou produkci v cílové destinaci hlášení. Celkové množství odpadů podléhajících schválení k transportu je již po několik let relativně stabilní. V roce 2001 vzrostlo množství odpadů importovaných do Německa podléhajících schválení ve srovnání s předešlým rokem 2000 o 0,65 milionů tun tedy na 2,65 milionů tun. V následujících letech byla patrná lehce stoupající tendence. Důvodem tohoto vývoje byly mj. zvýšené poplatky za odstraňování odpadů v Nizozemí, které měly dopad na situaci exportu odpadů na vnitřním evropském trhu.¹⁵

Od 70. let 20. století vedly zpřísněné požadavky na ochranu životního prostředí k nárůstu cen za nakládání a skládkování nebezpečných odpadů. Tento trend lze pozorovat i ve Spolkové republice Německo. V roce 1985 stálo odstraňování půdy znečištěné ropnými produkty v průměru 100 až 200 německých marek za tunu. V roce

¹³ Evropská agentura pro životní prostředí, *Životní prostředí v Evropě: třetí kolo hodnocení – shrnutí* (Kodaň, Dánsko, 2003), 41 - 42.

¹⁴ Dvanáct zemí východní Evropy, kavkazské a středoasijské země.

¹⁵ Christine Ziegler, „Der Grundsatz der Entsorgungsaufartik und das Prinzip der Nähe im europäischen und deutschen Abfallrecht“ (doktorská disertace, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, 2004), 15.

1994 činila průměrná cena 800-900 marek za tunu. Je patrné, že mezi lety 1985-1994 došlo k silnému nárůstu průměrné ceny. Přeprava převážně nebezpečného odpadu do zahraničí je vzhledem k vysokým nákladům za jeho odstraňování v Německu stále ekonomicky výhodná. Finančně nejvýhodnější však nadále zůstává nezákonný transport odpadů, který se objevil i ve Spolkové republice Německo a to jako transport údajných výrobků mířících do států východní Evropy.¹⁶ Četné kauzy ilegálního transportu odpadů, otráslы nejen veřejností, jednotlivými státy, ale i Evropskou unií. Jak státy, tak Evropská unie reagují na tento problém v rámci své environmentální legislativy.

2.2 Politika OSN a EU ve vztahu k životnímu prostředí

Pokusy řešit komplexně rozpor mezi vzrůstajícím počtem obyvatel a hospodářským růstem na straně jedné a zmenšující se základnou přírodních zdrojů na straně druhé se datují od sedmdesátých let minulého století. Významné byly závěry Mezinárodní konference o životním prostředí ve Stockholmu v r. 1972; za přelomovou lze však označit především zprávu odborné komise OSN z r. 1987, nazvanou „Naše společná budoucnost“ (Our Common Future), ve které byl prvně definován pojem udržitelný rozvoj. Jejím hlavním poselstvím je, že ekonomický rozvoj se nesmí zastavit, musí se však stát udržitelným, tedy takovým, který zajistí naplnění potřeb současné generace, aniž by byla ohrožena možnost naplnění potřeb generací příštích.¹⁷ Zásady udržitelného rozvoje se od té doby promítají do všech významných mezinárodních koncepčních dokumentů.

Na základě doporučení Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v roce 1992 v Rio de Janeiru vznikla v r. 1995 Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj (The World Business Council for Sustainable Development – WBCSD), která hraje významnou roli při rozvíjení užší spolupráce mezi představiteli podnikatelů a vlád a dalších zainteresovaných skupin v prosazování udržitelného rozvoje.¹⁸

Jedním ze zásadních problémů politiky životního prostředí Evropských společenství byla chybějící společná politika ochrany životního prostředí v zakládajících smlouvách. Evropská společenství reagovala na již výše zmíněnou Mezinárodní konferenci o životním prostředí ve Stockholmu v r. 1972 summitem

¹⁶ Ibid., 16.

¹⁷ Bedřich Moldan, *Podmaněná planeta*, 88 – 97.

¹⁸ Petr Horáček, „Průmysl na cestě k udržitelnému rozvoji- zkušenosti vyspělých států“, <http://www.czp.cuni.cz/projekty/sdcz/moduly/3A/UR-Prum> (poslední přístup: 23. 4. 2012).

evropských prezidentů a ministerských předsedů v Paříži (říjen 1972). Tento summit poprvé deklaroval ochranu životního prostředí jako cíl, rozhodl se vypracovat 1. akční program politiky ochrany životního prostředí (schválen 22. listopadu 1973), který položil základ pro vytvoření politiky životního prostředí na úrovni Společenství. Následovala řada dalších akčních programů, které budu stručně charakterizovat zejména pro oblast nakládání s odpady. Je nutno připomenout, že akční programy nejsou závazné, jsou politickým doporučením.¹⁹

V **1. akčním programu** ochrany životního prostředí Evropských společenství byly na úrovni Společenství deklarovány společné cíle evropského odpadového hospodářství a základy společné politiky ochrany životního prostředí, které se promítají do všech dalších postupně přijímaných dokumentů a jsou v nich komentovány. Po 1. akčním programu následovalo 17. května 1977 vyhlášení **2. akčního programu**, v němž bylo poprvé jako prvořadý cíl uvedeno zamezení vzniku odpadu, poté jeho znovuvyužití a až na samotném konci jeho odstraňování.²⁰

Cíle druhého akčního programu detailněji zpracoval třetí a čtvrtý akční program. **3. akční program** přijatý 7. 2. 1983 navíc zmiňuje význam politiky životního prostředí při tvorbě pracovních míst a úsporné využívání zdrojů. K přijetí **4. akčního programu** došlo 19. 10. 1987, stejně jako předchozí dva upřednostňuje hierarchii zamezení vzniku odpadu, znovuvyužití, odstraňování. Dále vyzdvihuje pro ochranu životního prostředí důležitou kvalitu života, z ekonomických důvodů přísné předpisy životního prostředí, vývoj a podporu čistších technologií a produktů, které jsou pro priority odpadového hospodářství velmi významné.²¹

K odsouhlasení **5. akčního programu**, nově vzniklé Evropské unie, platného do roku 2000, došlo 1. 2. 1993. Za hlavní cíl si klade celkovou změnu v chování společnosti. Vymezil 6 oblastí činnosti: udržitelné a k životnímu prostředí ohleduplné hospodaření s přírodními zdroji; integrovaná ochrana životního prostředí a zamezení vzniku odpadu; snížení spotřeby energie z neobnovitelných zdrojů; efektivnější plánování dopravy a transportu; zlepšení kvality městského životního prostředí; zlepšení

¹⁹ Sebastian C. Stark, *Der Abfallbegriff im europäischen und im deutschen Umweltrecht. Van de Walle überall?* (Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH - Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2009), 16.

²⁰ Ibid., 18.

²¹ Ibid.

zdraví a bezpečnosti.²² Od roku 2002 do roku 2012 byl přijat **6. akční program**, kterým se moje bakalářská práce zabývá podobněji v následující kapitole.

Významným nástrojem k prosazování environmentální politiky EU jsou směrnice. V oblasti odpadového hospodářství lze uvést zejména rámcovou směrnici o odpadech 75/442/EWG z roku 1975, která zahrnovala obecnější předpisy a základy nakládání s odpady, nebyl v ní však precizně definován pojem odpad. Dle článku 1 písmena a) jsou odpady materiály nebo předměty, kterých se vlastník zbavuje nebo kterých se musí zbavit dle vnitrostátních předpisů. Vzhledem k důrazu na vnitrostátní předpisy lze výše uvedenou definici odpadu v rámci Evropského hospodářského společenství (EHS) označit za nejednotnou. Problémem bylo zcela chybějící nebo pouze rámcově zpracované environmentální právo v jednotlivých členských zemích, což vedlo ke stále silnějším tendencím sjednotit pojem. Výše uvedená směrnice vykazovala jisté podobnosti s německým zákonem o nakládání s odpady z roku 1972 a to především z hlediska definice odpadu.²³ Jejím jádrem se měla stát plánovaná novelizace již zmíněné směrnice z roku 1975 75/442/EHS. V rámci jejího znění měly být sestaveny priority dlouhodobé a krátkodobé politiky nakládání s odpady.²⁴ Pozměňovací směrnice 91/156/EHS přijata 18. 3.1991 přinesla velké změny, a to především v detailní definici odpadu, odstraňování a zavedení nových pojmů (producent, vlastník, nakládání, recyklace, shromažďování).

V březnu 1989 podepsalo Evropské společenství (ES) významnou Basilejskou úmluvu iniciovanou OSN, kterou se hlásilo k zákazu přeshraniční přepravy nebezpečných odpadů a jejich odstraňování převážně ve třetích zemích. Toto rozhodnutí bylo převzato i do samotné legislativy EU, konkrétně do směrnice 93/98/EHS. Odpady by měly být odstraňovány ve státě jejich vzniku, pokud to není v rozporu s možností ekologické nezávadnosti, odstraňování na místě. Původně ryze hospodářské společenství získalo díky smlouvám z Maastrichu (1992) a Amsterdamu (1999) environmentální dimenzi.²⁵ Společnou strategii odpadového hospodářství v souvislosti s vnitřním trhem odsouhlasilo EHS v roce 1990. V roce 2000 na summitu v Nice byla ochrana životního prostředí zahrnuta do Charty evropských základních práv, která je doporučením pro státy EU. Na základě článku 37 má dojít k zahrnutí zlepšení kvality životního prostředí,

²² Ibid., 20.

²³ Ibid., 17.

²⁴ Ibid., 20.

²⁵ Ibid., 19.

vysoké úrovně životního prostředí do politiky EU a to na základě zásad udržitelného rozvoje.²⁶ Původní směrnice 75/442/EHS a 91/156/EHS byly nahrazeny rámcovou směrnicí o odpadech 2006/12/ES.²⁷ Aktivity EU v oblasti odpadového hospodářství se staly cennou inspirací pro environmentální legislativu ve Spolkové republice Německo.

Evropská unie se zabývala závěry zprávy OSN z r. 1987. Evropská rada jako vrcholný představitel EU přijala v r. 2001 Strategii udržitelného rozvoje EU a aktualizovala ji v r. 2006. Zdůrazňuje v ní požadavek předcházení znečišťování a podporu udržitelné výroby a spotřebě, aby hospodářský růst již nebyl spojen se zhoršováním životního prostředí.

Reakcí na uvedené dokumenty OSN a EU v podnikové sféře byl mj. široký rozvoj dobrovolných nástrojů, obsahujících závazek plnit náročné cíle ochrany životního prostředí nad rámec povinností vyplývajících ze zákonných předpisů. Devadesátá léta jsou proto označována za nástup éry přechodu od opatření nápravných k opatřením preventivním. K dobrovolným nástrojům patří hlavně:

- dobrovolné dohody mezi veřejnou a podnikovou sférou
- systémy environmentálního řízení
- environmentální audity
- postupy čistší produkce
- ekolabeling
- hodnocení životního cyklu výrobků
- ekodesign
- ozelenování veřejných zakázek
- integrovaná výrobní politika²⁸

Dále stručně charakterizují první dva z uváděných nástrojů. Patří k nejdéle používaným dobrovolným nástrojům, systémy environmentálního řízení jsou celosvětově nejrozšířenější. Mají uplatnění ve veřejném i průmyslovém sektoru a jsou- vzhledem k vlivu na všechny složky životního prostředí- významné pro kvalitní odpadové hospodářství.

²⁶ Ibid., 20,21.

²⁷ Ibid., 22.

²⁸ Jan Mikoláš a Bohuslav Moucha, *Váš podnik a životní prostředí při vstupu ČR do EU* (Praha: MŽP, 2004), 83 – 84.

Dobrovolná dohoda je smlouva mezi orgány státní správy a průmyslovým sektorem. Představuje závazek průmyslu chovat se tak, aby byly dosaženy vytčené environmentální cíle, ať už kvantitativní nebo kvalitativní, a příslib státu nezavádět regulační opatření (jedna z prvních takových dohod byla uzavřena mezi US-EPA a Svazem petrochemického průmyslu v r. 1992). Podle podkladů OECD „Voluntary Agreements in Environmental Policy“ r. 1994 byla více než polovina z evidovaných dobrovolných dohod uzavřena v Německu, nakládání s odpady se týkala asi jedna třetina.²⁹

Za průkaz kvality odpadového hospodářství podniku a tedy i přihlášení se k zásadám udržitelného rozvoje patří i registrace v Programu EMAS (Eco-Management and Audit Scheme)³⁰ podle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.1229/2009 z 25. 11. 2009 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí. (Podle definice normy EN ISO 14001³¹ je systém environmentálního řízení „součástí systému managementu organizace použitá k vytvoření a zavedení její environmentální politiky a řízení jejích environmentálních aspektů“). V r. 2010 bylo v programu EMAS v Evropě registrováno 4.537 organizací (431 v sektoru nakládání s odpady). V Německu bylo registrováno celkem 1.395 organizací.³² Počet certifikovaných v Environmental management system (EMS) podle druhého způsobu, tj. normy ISO, byl asi pětinasobný. Podle údajů Mezinárodní organizace pro standardizaci bylo ve světě v roce 2011 celkem vydáno na 267 tisíc certifikátů normy ISO 14001, z toho v Německu 6253 (9.místo na světě).³³

²⁹ Jan Mikoláš, „Dobrovolné dohody s průmyslem - nástroj k rozvíjení ekologicky šetrné výroby,“ Časopis *MŽP Planeta*, č. 2 (1996): 25.

³⁰ Systém environmentálního managementu a auditu vytvořený EU pro organizace, které ve zvýšené míře pečují o životní prostředí. Uděluje registraci firmám apod., které berou ohled na životní prostředí.

³¹ Týkájí se managementu životního prostředí (snižuje dopady činností organizace na životní prostředí) Určeny pro výrobce, dodavatele, poskytovatele služeb.

³² Oficiální stránky Evropské komise věnované životnímu prostředí a EMAS, <http://ec.europa.eu/environment/emas> (poslední přístup 4. 4. 2014).

³³ „The ISO Survey of Management System Standard Certifications -2011,“ Oficiální stránky Mezinárodní organizace pro standardizaci, http://www.iso.org/iso/home/news_index/news_archive/news.htm?refid=Ref1686 (poslední přístup 28. 3. 2014).

2.3 Šestý akční program životního prostředí EU

Plnění svých politických cílů dosahuje Evropská unie mj. rozvíjením a plněním společných programů a plánů. V oblasti životního prostředí jsou významné zejména již zmíněné akční programy, přijímané na období 5-10 let.

Šestý akční program životního prostředí na léta 2002-2012 s názvem „Naše budoucnost, naše volba“ (6th Environment Action Programme of the European Communities: „Our Future, Our Choice“) má čtyři hlavní priority:

- a) *boj s klimatickou změnou - cílem je „(...) stabilizovat atmosférické koncentrace skleníkových plynů na úrovni, která nebude vyvolávat nepřírozené variace zemského klimatu“³⁴*
- b) *příroda a biodiverzita (ochrana jedinečného zdroje) - cílem je „(...) chránit a obnovovat funkčnost přírodních systémů a zastavit ztrátu biodiverzity v Evropské unii i v celosvětovém měřítku a chránit půdy před erozí a znečištěním“³⁵*
- c) *životní prostředí a zdraví - tento bod si klade za cíl „(...) dosáhnout takové kvality životního prostředí, kde úrovně znečišťujících látek, vyrobených člověkem, včetně různých druhů radiace, nevyvolají signifikantní dopady na lidské zdraví nebo nebudou lidské zdraví ohrožovat“³⁶*
- d) *„trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a nakládání s odpady“³⁷*

Cílem je zajistit, že spotřeba obnovitelných a neobnovitelných zdrojů nepřevýší únosnou kapacitu životního prostředí. Dosáhnout oddělení trendů využívání zdrojů od ekonomického růstu zvýšením efektivity využívání zdrojů, dematerializací ekonomiky a prevencí vzniku odpadů.³⁸

K dodržení zásad udržitelného rozvoje je nutné v první řadě vznik odpadů omezovat, vzniklé odpady využívat a nevyužité odpady uložit na skládku.

³⁴ Jan Mikoláš a Bohuslav Moucha, *Váš podnik a životní prostředí při vstupu ČR do EU* (Praha: MŽP, 2004), 15 – 16.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

Obecné a konkrétní cíle priority d) Trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a nakládání s odpady jsou uvedeny v kapitole 6.2.2 Akčního programu. Jejím obecným cílem je přerušit spojení mezi produkcí odpadů a ekonomickým růstem a významně snížit objem produkovaných odpadů zlepšením preventivních opatření týkajících se odpadů, účinnějším využíváním zdrojů a přechodem na udržitelnější způsoby spotřeby. Pro odpady, jež budou nadále produkovány, je třeba vytvořit stav, kdy odpady nejsou nebezpečné nebo přinejmenším představují pouze velmi nízké riziko pro životní prostředí a zdraví; kdy většina odpadů se vrací do hospodářského cyklu, zejména recyklací, nebo do životního prostředí v užitečné (např. kompost) nebo neškodné formě; kdy objem odpadů určených ke konečné likvidaci je snížen na naprosté minimum a tyto odpady jsou zničeny nebo zneškodněny bezpečným způsobem; kdy odpady jsou zpracovávány na místě co možná nejbližším místu, kde jsou produkovány. Konkrétním cílem je v rámci všeobecné strategie zamezování vzniku odpadů a zvyšující se recyklace výrazně snížit před ukončením programu množství odpadů určených ke konečné likvidaci, a objem produkovaných nebezpečných odpadů. Za další cíl si 6. Akční program klade snížit množství odpadů určených ke konečnému zneškodnění o zhruba 20 % do r. 2010 a asi o 50% do r. 2050 ve vztahu k údajům z r. 2000. Dále pak snížit objem produkovaných nebezpečných odpadů o zhruba 20 % od nynějška do r. 2010 a asi o 50 % od nynějška do r. 2050 ve vztahu k údajům z r. 2000.³⁹

³⁹ „Šestý akční program životního prostředí EU,“ Oficiální stránky Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze, http://www.czp.cuni.cz/knihovna/6eap/6eap_en.pdf (poslední přístup: 4. 5. 2012).

3. Politika ochrany životního prostředí v Německu se zaměřením na nakládání s odpady

3.1 Historie politiky ochrany životního prostředí v Německu

Již v 19. století byla v Německu, stejně jako v dalších průmyslových zemích (např.: Anglii, Nizozemsku), přijímána legislativní opatření v oblasti znečišťování ovzduší a vody. V roce 1906 byla v Prusku založena první státní Agentura ochrany životního prostředí (das staatliche Naturschutzamt). Ochrana životního prostředí byla poprvé legislativně zakotvena v paragrafu 150 Výmarské ústavy, jehož znění bylo později (v roce 1936) upraveno říšským zákonem. Samotná politika ochrany životního prostředí, která se zaměřuje na ochranu ovzduší, vody a půdy, vznikla až v 70. letech 20. století, kdy se dočkala legislativního zakotvení.⁴⁰ Vznik ochrany životního prostředí jako nové oblasti politiky je spojován se změnou federální vlády, ke které došlo v roce 1969. Koalice dvou největších německých stran (Sociálně demokratické strany SPD a křesťansko-demokratické strany CDU) byla nahrazena sociálně-liberální koalicí (SPD-FDP). Tato nová vláda pod vedením kancléře Willyho Brandta (SPD) a Waltera Scheela (FDP, ministr zahraničních věcí, vicekancléř) zavedla politiku ochrany životního prostředí a přijala za životní prostředí odpovědnost. Vznik a vývoj ochrany životního prostředí v SRN potvrzuje fakt, že nejen společnost ovlivňuje vládu, ale i vláda ovlivňuje společnost. Dle M. Haverlanda požadavek začít řešit otázku ochrany životního prostředí vzešel z vládních kruhů, nikoliv ze strany nevládních organizací nebo veřejnosti.⁴¹ Byl to právě kancléř Brandt a jeho vláda, kdo oblast ochrany životního prostředí významně podporovali. Jako zdroj jim sloužily aktivity ohledně ochrany životního prostředí v USA a výstupy konference OSN ve Stockholmu v roce 1972.⁴²

⁴⁰ Kai F. Hünemörder, "Die Frühgeschichte der globalen Umweltkrise und die Formierung der deutschen Umweltpolitik," Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de/gesellschaft/umwelt/dossier-umwelt/61136/geschichte?p=0> (poslední přístup 29. 5. 2012).

⁴¹ M. Haverland, *National Autonomy, European Integration and the Politics of Packing Waste* (Amsterdam: Thela thesis, 1999), 79.

⁴² Ibid., 79-80.

V letech 1971 a 1972 došlo ke změně německé ústavy, součástí změny byla i oblast nakládání s odpady a znečišťování ovzduší. Federální vláda získala pravomoc vydávat podrobné právní předpisy pro jednotlivé spolkové země, které nahrazovaly národní právo v jiných oblastech, jako je například ochrana vody, byla federální pravomoc omezena pouze na tvorbu tzv. rámcových předpisů, přičemž detailní legislativní specifikace náležely do kompetence spolkových zemí.⁴³

V roce 1971 přijala německá vláda nový ekologický program, který se stal středobodem německé politiky životního prostředí (Umweltprogramm der Bundesregierung 1971). Tento program byl připraven vládními úředníky, zástupci oborových sdružení, vědci i dalšími odborníky. Program byl založen na třech hlavních principech:

- principu prevence (Vorsorgeprinzip)
- principu platby znečišťovateli (Verursacherprinzip)
- principu spolupráce (Kooperationsprinzip)⁴⁴

Nejdůležitější byl princip prevence, který stanovil, že škodlivým dopadům na životní prostředí má být zabráněno již při konstrukci a výrobě. Principy prvního ekologického programu se od té doby již v podstatě nezměnily.⁴⁵

Federální vládní aparát byl díky systému federalizace poměrně malý. Vláda tedy začala s vytvářením nových organizací, které by se příslušnou problematikou mohly více zabývat. V roce 1971 byla založena Německá rada environmentálních poradců (Sachverständigenrat für Umweltfragen, SRU), a to po vzoru Americké rady pro kvalitu životního prostředí (U.S. Council of Environmental Quality).⁴⁶ Tato rada byla složena z nezávislých vědců zabývajících se společenskými i přírodními obory. O tři roky později vznikla další organizace – Německá federální agentura životního prostředí (Umweltbundesamt, UBA). I tato organizace vznikla po vzoru USA, kde se Německo inspirovalo Americkou agenturou ochrany životního prostředí (U.S. Environmental Protection Agency). Ale na rozdíl od americké agentury byly funkce UBA omezeny

⁴³ Ibid., 80.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid., 80-81.

pouze na technickou, vědeckou a administrativní podporu. UBA neměla žádné regulační pravomoci a menší samostatnost než americký protějšek. Obě německé organizace (SRU a UBA) poskytovaly vědeckou podporu ministerstvu vnitra. Kromě toho obě organizace přispěly ke zvýšení povědomí veřejnosti v oblasti životního prostředí, a tím legitimizovaly vládou přijatá opatření, která se této oblasti týkala.⁴⁷

Vytváření nových organizací brzy přesáhlo hranice politického systému. Na základě vládního cíle zvýšit povědomí občanů o životním prostředí ministerstvo vnitra začalo ve společnosti vytvářet místní ekologická sdružení.⁴⁸ Samozřejmě i občané vyvíjeli vlastní iniciativu, které se však vzhledem k rozsahu tématu práce nevěnuje. Soustředí se na státem vytvořená sdružení. Jedním z takovýchto sdružení se stala pracovní skupina pro životní prostředí (Arbeitsgemeinschaft für Umweltfragen), která byla založena v roce 1971. Jednalo se o fórum, kde vládní úředníci, politici, průmyslníci a vědci diskutovali problémy týkající se životního prostředí. Na počátku sedmdesátých let byla v Německu jednotlivá sdružení řešící ochranu životního prostředí hlavně místně orientována. V roce 1972 došlo ve Frankfurtu k založení Ústřední asociace místních ekologických sdružení (Bundesverband Bürgerinitiativen Umweltschutz, BBU). Tato asociace se skládala z přibližně 1000 lokálních sdružení a měla celkem 500 000 členů. Vznik BBU, iniciovaný vládou, může sloužit jako příklad podpory pluralismu. Podpora ze strany úředníků ministerstva vnitra však v tomto případě neznamenal, že by vláda a ekologové, případně další občané zajímající se o otázky ochrany životního prostředí měli ideální vztah. Ve skutečnosti mezi ekologickými skupinami a vládou existovalo po počátku sedmdesátých let plno názorových rozdílů.⁴⁹

Mezi významné německé ekologické organizace sedmdesátých let minulého století patřily dále "Deutscher Naturschutzring" a "Bund Umwelt und Naturschutz Deutschland" (BUND, 100 000 členů) a "Deutscher Bund für Vogelschutz" se 120 000 členy.⁵⁰

Po ropné krizi a nástupu Helmuta Schmidta (SPD) na post kancléře (1974) došlo v rámci politiky ochrany životního prostředí k citelné stagnaci, kterou přerušila až vláda křesťansko-liberální koalice pod vedením kancléře Helmuta Kohla (CDU, kancléřem

⁴⁷ Ibid., 81.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

1982-1998). Ta výrazně prosazovala politiku ochrany ovzduší.⁵¹ Celkový vzestup ochrany životního prostředí byl mj. podpořen i úspěchem strany Zelených ve volbách do spolkového sněmu roku 1983. V době působení ministra životního prostředí Klause Töpfera v letech 1987-1994 (CDU) byla nadále upevňována vedoucí role Německa na mezinárodním poli ochrany životního prostředí (1994- Kreislaufwirtschafts und Abfallgesetz, zákon o recyklaci a nakládání s odpady). V roce 1994, po dosazení Angely Merkel (CDU) na místo ministryně životního prostředí, zaznamenala ochrana životního prostředí částečný ústup.⁵² Tento jev nelze připisovat Angele Merkelové, ale postupným změnám společenských a politických priorit. V roce 1998 se vlády ujímá rudo-zelená koalice, která začíná prosazovat výraznější politický kurs ochrany životního prostředí. Za její vlády došlo k velkým změnám. Hned na počátku, v roce 1998, byl schválen zákon o upřednostňování energie vyrobené z obnovitelných zdrojů (EEG), dále nástup ekologické daňové reformy a snaha o odklon od jaderné energie (k jeho právnímu zakotvení došlo až v roce 2002). V roce 2000 byla schválena strategie udržitelného rozvoje. V roce 2002, po dlouhých letech, došlo k novelizaci zákona o ochraně životního prostředí a vzniku druhé rudo-zelené koalice.⁵³ Současným postavením a úkoly institucí spojených s ochranou životního prostředí se zabývá kapitola 3.2.2.

3.2 Strategické dokumenty, základní právní předpisy a instituce v oblasti odpadového hospodářství v SRN

3.2.1 Strategické dokumenty a základní právní předpisy

Politika nakládání s odpady, jejímž hlavním počátečním cílem bylo udržení hygieny prostřednictvím odvozu odpadu, existovala v širším slova smyslu dávno před vznikem samotné politiky ochrany životního prostředí. Za její chod zodpovídaly obce.⁵⁴

Základní práva a svobody občanů jsou zakotveny v ústavě SRN (tzv. Grundgesetz). Velký důraz klade především na lidská práva, která jsou shrnuta v

⁵¹ Kai F. Hünemörder, "Die Frühgeschichte der globalen Umweltkrise und die Formierung der deutschen Umweltpolitik," Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de/gesellschaft/umwelt/dossier-umwelt/61136/geschichte?p=0> (poslední přístup 28. 3. 2014).

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Michael Böcher a Annette Elisabeth Töller, *Umweltpolitik in Deutschland- Eine politikfeldanalytische Einführung* (Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2012), 41.

článcích 1-20. Stejně jako v České republice je i v SRN ústava nejvyšším právním předpisem. V r. 1994 byla ústava doplněna o článek 20a: „Der Staat schützt auch in Verantwortung für die künftigen Generationen die natürlichen Lebensgrundlagen und die Tiere im Rahmen der verfassungsmäßigen Ordnung durch die Gesetzgebung und nach Maßgabe von Gesetz und Recht durch die vollziehende Gewalt und die Rechtsprechung.“ V tomto článku se stát zavazuje v rámci ústavního pořádku chránit životní prostředí a zvířata.⁵⁵

Státní politika ochrany životního **prostředí** stojí na principech, které se promítají do základních předpisů z oblasti nakládání s odpady: na principu původce, podle kterého má znečišťovatel uhradit veškeré náklady spojené s ničením životního prostředí. Díky tomuto principu má být samotnému poškození již na počátku zabráněno. Princip předběžné opatrnosti se ubírá podobným směrem, měl by podnítit časný nástup smyslu pro ochranu životního prostředí. Třetím principem je princip kooperace, který by měl zapojit všechny aktéry do rozhodovacího procesu v otázkách životního prostředí. Posledním, avšak ne nedůležitým, principem je integrační princip, který by měl ochranu životního prostředí převést do všech oblastí politiky. Všechny tyto principy jsou obsaženy v principech udržitelného rozvoje.⁵⁶

Právní základy odpadového hospodářství jsou zakotveny v evropském právu, na celospolkové úrovni a na úrovni spolkových zemí. Ke klíčovým tématům Evropské unie patří ochrana životního prostředí, tedy i recyklace a odpadové hospodářství. Německo je jako její člen nuceno respektovat její nařízení. Od roku 1974 vydala Evropská unie celou řadu směrnic a nařízení, kterými ovlivnila zákony o odpadech v jednotlivých členských zemích.⁵⁷

K legislativnímu zakotvení této strategie došlo v níže zmíněném zákoně o recyklaci a odpadech z roku 1996 (Kreislaufabfallwirtschaftsgesetz, schválen 1994, vstoupil v platnost 1996). Tato idea se paralelně objevila i v politice ochrany životního prostředí Evropských společenství/ Evropské unie.⁵⁸ Od 80. let 20. století podléhá německá politika odpadového hospodářství rostoucí europeizaci. V dnešní době

⁵⁵ Franz Kohout, „Umweltschutz in Deutschland,“ Goethe Institut, <http://www.goethe.de/ges/umw/ein/de5099932.htm> (poslední přístup 28. 3. 2014).

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, *Kreislaufwirtschaft- Abfall nutzen- Ressourcen schonen* (Berlin: BMU, 2011), 7.

⁵⁸ Michael Böcher a Annette Elisabeth Töller, *Umweltpolitik in Deutschland- Eine politikfeldanalytische Einführung*, 43.

neexistují téměř žádné oblasti odpadového hospodářství, které by nebyly regulovány Evropskou unií.⁵⁹ Od poloviny 80. let platí hierarchie: vzniku odpadů zamezit, zhodnotit je, odstranit. Tato strategie se shoduje se strategií EU. V první řadě je tedy třeba vzniku odpadu za pomoci moderních technologií zamezit, v případě, že už nějaký vznikl, je důležité ho zhodnotit- recyklovat. Až poté, co je možnost recyklace vyloučena, je odpad po technickém zpracování uložen na skládku, tak aby neškodil životnímu prostředí (do ovzduší nevypouštěl škodlivý metan, CO₂, do podzemní vody škodliviny).

Tato strategie položila základní kámen pro **zákon o recyklaci a odpadech** z roku 1994, který vstoupil v platnost v roce 1996 a je stále platný. Jeho německý název je Kreislaufabfallwirtschaftsgesetz. Účelem tohoto zákona je především prosazovat oběhové hospodářství k ochraně přírodních zdrojů a zajištění environmentálně šetrného odstraňování odpadů. Podle §2 se ustanovení zákona vztahují na předcházení vzniku odpadů, jejich využívání a odstraňování.

Jak vyplývá z dalších ustanovení zákona, je v souladu se zásadami udržitelného rozvoje dávana přednost zamezení (Vermeidung) před zhodnocením (Verwertung) před zneškodněním (Beseitigung). Zákon se zaměřil i na novou definici do té doby sporného pojmu „odpad“, která byla téměř slovo od slova převzata z rámcové směrnice o odpadech ES (91/156).⁶⁰ I zde je tedy patrné respektování politiky Evropského společenství v politice odpadového hospodářství SRN. Novinkou bylo rozlišení odpadu k odstraňování a odpadu k zhodnocení (materiálové či energetické).⁶¹

Problém spočívá v pohledu na odpad jako na ekonomickou komoditu. Podniky usilují o zhodnocení jejich odpadu za účelem dosažení co nejvyššího zisku, obce o co největší množství odpadu k vyřízení komunálních zařízení.⁶²

Obecné povinnosti vyplývající ze zákona o recyklaci a odpadech (Kreislaufabfallwirtschaftsgesetz) jsou konkretizovány **četnými právními předpisy**. K těm patří především právní předpisy věnující se odpovědnosti za produkt (obaly, baterie, stará vozidla, starý olej, elektrická a elektronická zařízení). Jejich základní ideou je, že výrobce a distributor musí navrhnout takový výrobek, při jehož vzniku a

⁵⁹ Michael Böcher a Annette Elisabeth Töller, *Umweltpolitik in Deutschland- Eine politikfeldanalytische Einführung*, 48.

⁶⁰ Ibid., 46.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

následném užívání nevznikají (pokud možno) žádné odpady. Musí navrhnout produkt tak, aby jeho zbytkový materiál mohl být šetrně vůči životnímu prostředí recyklován či odstraněn.⁶³ Dalším důležitým právním předpisem je požadavek na recyklaci odpadů s ohledem na životní prostředí (nařízení pro průmyslový odpad, staré dřevo, doly, recyklaci na skládkách). Nelze opomenout požadavky na ekologicky šetrné nakládání s odpady (vyhláška o skladování a nařízení o skládkách).

V aktualizované verzi zákona, která reaguje na Směrnici Evropského parlamentu a Rady (ES) 98/2008 a měla vstoupit v platnost v červenci 2012, jsou priority v oblasti odpadového hospodářství uvedeny ještě výrazněji v tomto pořadí: : §6: Opatření k omezování vzniku a nakládání s odpady mají následující pořadí: 1. předcházení vzniku odpadů, 2. úprava k opětovnému použití, 3. recyklace, 4. jiné využití, zejména energetické, 5. odstranění. Posílení materiálového zhodnocení (recyklace) stojí v popředí revize.⁶⁴

3.2.2 Aktéři systému státní správy v Německu

Mezi aktéry patří jednotliví občané, společenské skupiny i organizace, které se podílejí na politických procesech.⁶⁵ Německá politika životního prostředí je postavena na interakci, spolupráci jednotlivých aktérů. Mezi důležité aktéry environmentálních rozhodovacích procesů patří: Spolkový úřad pro životní prostředí (**Umweltbundesamt** - UBA), ministerstvo životního prostředí (**Umweltministerium** dále jen BMU), politické strany se svými programy, zájmové skupiny (ekonomická sdružení, odbory) a v neposlední řadě environmentální organizace. Mezi nejvýznamnější aktéry vládního systému patří také německý **spolkový sněm** (Bundestag). Vzhledem k tomu, že je Spolková republika Německo federativní parlamentní republikou, dochází i v oblasti životního prostředí k rozdělení kompetencí mezi spolkem a jednotlivými spolkovými zeměmi. Toto rozdělení je blíže specifikováno v reformě federalismu (die Föderalismusreform I). V právním řádu specifikovaných oblastí životního prostředí se tato reforma projevuje předností právní úpravy zákonů jednotlivých spolkových zemí před zákony federace. V zemích, které nedisponují vlastními právními úpravami

⁶³ „Kurzinfor Abfallwirtschaft,“ Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, <http://www.bmu.de/abfallwirtschaft/kurzinfo/doc/3981.php> (poslední přístup 28. 5. 2012).

⁶⁴ Michael Böcher a Annette Elisabeth Töller, *Umweltpolitik in Deutschland- Eine politikfeldanalytische Einführung*, 47-48.

⁶⁵ Ibid., 99.

příslušných zákonů, platí dále zákony federace. S ohledem na téma a rozsah se práce věnuje pouze aktérům vládního systému a environmentálním organizacím (viz. kapitola 3.4) na federativní úrovni.

Převážná většina návrhů zákonů na federativní úrovni přichází z jednotlivých ministerstev, jinak tomu není ani v oblasti životního prostředí, které spadá do kompetence příslušného ministerstva (BMU). Jednotlivé návrhy zákonů jsou posléze diskutovány v jednotlivých výborech, zde ve výboru pro životní prostředí. V posledních letech se tento výbor se vzrůstající tendencí zabývá evropskými projekty.⁶⁶ Problémem charakterizujícím politiku životního prostředí zůstává například právo veta na straně ministra hospodářství v jistých otázkách životního prostředí. Toto vede k neustálému konfliktu a převaze ministerstva hospodářství nad ministerstvem životního prostředí.⁶⁷ Podrobnější analýza příčin a důsledků těchto konfliktů by byla nad rámec práce, zasluhovala by si ale další výzkum.

Dalším aktérem vládního systému v dané oblasti je Spolková agentura pro životní prostředí (UBA, založena v roce 1974). UBA nedisponuje rozhodovacími, kontrolními ani autoritativními pravomocemi, a tak se těší velké míry politické nezávislosti. Jejím úkolem je šířit informovanost a osvětu mezi občany i politickými aktéry. Dále se věnuje na vědeckých poznatcích založenému poradenství v oblasti otázek životního prostředí pro ministerstvo životního prostředí a další rezorty, ať už provádí vlastní výzkum nebo úkolem pověří univerzity, soukromé vědecké instituty.⁶⁸ V neposlední řadě i monitoring, zjišťování a zajištění pro životní prostředí významných dat.⁶⁹ To, že se přímo nepodílí na legislativním procesu, ještě neznamená, že se nezapojuje do tvorby návrhů zákonů.

Mezi další aktéry environmentálních rozhodovacích procesů patří německý spolkový sněm, který diskutuje o návrzích jednotlivých zákonů, schvaluje je. Jeho součástí jsou i technické výbory, reflektující jednotlivá ministerstva, a tak existuje od založení ministerstva životního prostředí (v roce 1986) i výbor pro životní prostředí. Ve výboru pro životní prostředí zasedají odborníci, kteří debatují o jednotlivých zákonech, které často pozmění a poté je v plénu prezentují.

⁶⁶ Ibid., 108.

⁶⁷ Ibid., 111.

⁶⁸ Ibid., 112.

⁶⁹ Ibid., 113-114.

Při vysoké politizaci otázky životního prostředí pak rozhoduje i kancléřka, případně kancléř (například kancléřka Angela Merkel v otázkách jaderné energetiky).⁷⁰

3.3 Stav odpadového hospodářství v Německu

Ústředním orgánem státní správy v oblasti odpadového hospodářství je Ministerstvo pro životní prostředí a jadernou bezpečnost, které spolupracuje s některými dalšími spolkovými ministerstvy (zdravotnictví, zemědělství, vnitra). Významná je i spolupráce s vládami spolkových zemí.

Odpadové hospodářství a recyklace, které od 70. let minulého století prodělalo velké změny, patří k silným hospodářským odvětvím v Německu. V roce 2011, zaměstnávalo víc jak 250 000 obyvatel. Roční obrat sektoru přesahoval 50 miliard Euro.⁷¹ Od poloviny roku 2005 je zakázáno skládkovat neošetřený organický odpad. Německo se svým odpadovým hospodářstvím a recyklací zaujímá vedoucí postavení v rámci Evropské unie. Jako příklad lze uvést německý zákon o odpadech z roku 1972, který byl prvním zákonem svého druhu v Evropě. SRN je tak vzorem a inspirací pro ostatní členské státy.

Nedostatek surovin a energie každým dnem na celém světě narůstá, avšak poptávka stoupá. Je tedy nutné investovat do inovací, které by zefektivnily zacházení se surovinami a energií. Není tomu dávno, co byl odpad bez rozvahy deponován na skládky, ale dnes v době recyklace je transformován na suroviny, neovlivňuje negativně klima a životní prostředí.

Díky četným opatřením, se Německu podařilo dosáhnout jednoho ze svých cílů a to nezávislosti množství vyprodukovaných odpadů na ekonomickém výkonu (HDP). Tento fakt dokládá uvedený graf (viz. Příloha č. 3). Od roku 2000 nejprve ekonomický výkon Německa v podstatě stagnoval, poté přibližně od roku 2003 znovu stoupal. Naproti tomu množství vyprodukovaných odpadů stále klesalo. V roce 2004 došlo k nárůstu HDP, množství odpadů však i nadále klesalo.

V roce 2006 sice došlo k mírnému nárůstu množství vyprodukovaných odpadů, ale z valné části to zapříčinil přechod z čistého zůstatku na hrubý.⁷²

⁷⁰ Ibid., 111.

⁷¹ Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, *Kreislaufwirtschaft- Abfall nutzen- Ressourcen schonen* (Berlin: BMU, 2011), 6.

⁷² Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, *Abfallwirtschaft in Deutschland 2011- Fakten, Daten, Grafiken* (Bonn: BMU, 2011), 8.

Ministerstvo rovněž poskytuje údaje o nakládání s odpady, které mj. názorně ukazují, že recyklace a znovuvyužití odpadu na rozdíl od jeho likvidace narůstá (viz. Příloha č. 4).

Z aktuálních statistik spolkového úřadu vyplývá, že je více jak 60% všech komunálních a průmyslových odpadů recyklováno; v roce 2009 bylo recyklováno cca. 74% veškerých obalů, počítaje v to 95% energetického využití. Z demoličních a stavebních odpadů je v současnosti zhodnoceno 89%. Celkem je ročně recyklováno 30,6 milionů tun komunálního odpadu, 35,3 milionů tun průmyslového odpadu, 173 milionů tun demoličního a stavebního odpadu. Ročně na hlavu připadají více jak 3 tuny recyklovaného odpadu.⁷³

Z porovnání těchto údajů s údaji o nakládání s odpady v jiných vyspělých státech je zřejmé, že v oblasti nakládání s odpady patří Německo ke špičkovým státům světa. Užitečné srovnání stavu, jak je nakládáno s odpady v členských státech EU, obsahuje studie „Screening on Waste Management Performance of EU Member States“, vypracovaná pro Evropskou komisi poradenskou firmou BiPRO v červenci 2012. Podle této studie patří Německo mezi nejlépe hodnocené skupiny s nadprůměrně dobrým nakládáním s odpady.⁷⁴ K tomu lze pro ilustraci uvést i jiné zajímavé skutečnosti. Například již zmíněný zákon o odstraňování odpadů z r. 1972 byl jedním z prvních takových zákonů v Evropě, dlouhou tradici mají i tzv. burzy odpadů jako informační místa pro zprostředkování výměny odpadů.

3.4 Přístup podnikové sféry

3.4.1 Dobrovolné nástroje k péči o životní prostředí

Jedním ze zájmů průmyslu je prosazování zásad udržitelného rozvoje v každodenní praxi. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2, účelem dobrovolných nástrojů je především přispívat k plnění náročných cílů ochrany životního prostředí nad rámec zákonů. Pro podnikovou sféru je proto jejich zavádění velmi významné i když hlavním cílem zůstává dosahování zisku.

⁷³ Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit, *Kreislaufwirtschaft- Abfall nutzen- Ressourcen schonen*, 6.

⁷⁴ „Screening on Waste Management Performance of EU Member States“, oficiální stránka Evropské komise, „http://ec.europa.eu/environment/waste/studies/pdf/Screening_report.pdf (staženo 12. 3. 2014).

V kapitole 2.2 byly vzhledem k jejich celoevropskému (celosvětovému) rozšíření stručně charakterizovány dva z těchto nástrojů - dobrovolné dohody a systémy environmentálního řízení. V této kapitole jsou charakterizovány některé další nástroje, typické pro německou podnikovou sféru zejména z hlediska nakládání s odpady, a je podrobněji popsán systém řízení podle programu EU – EMAS.

Firmy působící v odpadovém hospodářství mají jistá specifika - na jedné straně jsou úzce napojeny na veřejnost a obecní rozpočty, na druhé straně musí být spolehlivým partnerem pro podniky soukromého sektoru. Proto je v odpadovém hospodářství Německa (a Rakouska a ČR) uplatňována specifická certifikace, tzv. „**Entsorgungsfachbetrieb**“, česky „Odborný podnik pro nakládání s odpady“. Taková certifikace má mimo jiné následující výhody:

- závazek dodržení kvality v oboru
- odlišení se od konkurenčních společností průkazem kvality
- kladný vliv na zákazníky
- prosazování kvality v odpadovém hospodářství
- možné výhody při výběrových řízeních, při vyšších platbách od obcí a měst za recyklaci obalů apod.

Počet německých a rakouských firem s certifikátem „Entsorgungsfachbetrieb“ již přesáhl hodnotu 10.000 a stále narůstá.⁷⁵

Čistší produkce je podle definice OSN/UNEP „stálá aplikace integrální preventivní strategie na procesy, výrobky a služby s cílem zvýšit jejich efektivnost a omezit rizika jak vůči člověku, tak i vůči životnímu prostředí“.⁷⁶ Hlavním úkolem této strategie je odstraňovat příčiny způsobující znečišťování životního prostředí s důrazem na minimalizaci odpadů, a to především v důsledku výroby nějakého výrobku nebo realizaci služby.⁷⁷ Čistší produkce neřeší problémy životního prostředí tím, že by zátěž z jedné složky životního prostředí převedla do složek ostatních. Nejdříve hledá příčinu vzniku dané zátěže, kterou se poté snaží odstranit. Tento způsob je jediným způsobem, který může vést ke stálému snižování negativního dopadu na životní prostředí. Strategie čistší produkce je tak plně v souladu s myšlenkou udržitelného rozvoje. Čistší produkce

⁷⁵ Jan Mikoláš, *EMS jako průkaz kvality odpadového hospodářství*, 35.

⁷⁶ Květoslava Remtová, *Čistší produkce. Metodická příručka MŽP* (Praha: MŽP, 2003), 6.

⁷⁷ Ibid., 4.

je strategie, kterou lze vzhledem k její univerzálnosti uplatnit v každém průmyslovém odvětví. Její aplikace nezávisí ani na velikosti, ani na typu podniku.⁷⁸

Dalším z poměrně často využívaných nástrojů je **ekolabeling** (ekoznačení), který označuje výrobky a služby, které poškozují životní prostředí méně, než jiné svou funkcí srovnatelné produkty. Mezi nejvíce sledovaná kritéria patří mj. recyklace a využití odpadů a s ním spojené šetření přírodních zdrojů, minimalizace množství odpadů vznikajících při výrobě a užití výrobků. Výrobce, který usiluje o udělení ekoznačky, musí výše uvedené splňovat.⁷⁹ První centrálně řízený certifikovaný ekolabelingový program, jehož důvěryhodnost byla garantována třetí, nezávislou, stranou – tedy nikoliv ani výrobcem, ani spotřebitelem - byl uveden do praxe v Německé spolkové republice v r. 1978.⁸⁰ Jeho garantem se stalo německé spolkové ministerstvo životního prostředí (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit – BMU) ve spolupráci s Německým institutem pro jakost a certifikaci (RAL Deutsches Institut für Gütersicherung und Kennzeichnung e. V.). Program se v Německu rychle rozšířil a o udělení jeho ochranné známky, ekoznačky "Modrý anděl" (Umweltzeichen Blue Angel) se začaly ucházet i zahraniční firmy operující na německých trzích. Německé zkušenosti převzala i Evropská unie, která v r. 1992 vydala nařízení o udělování ekoznačky EU.⁸¹ Hledisko možného využití odpadu při výrobě produktu a možnost recyklace výrobku po jeho dožití jsou důležitými kritérii při udělování značky.

Ekodesign je třeba chápat jako „ (...) systematický proces navrhování a vývoje výrobku, který vedle klasických vlastností jako je funkčnost, ekonomičnost, bezpečnost, (...) apod., klade velký důraz na dosažení minimálního negativního dopadu výrobku na životní prostředí, a to z hlediska celého jeho životního cyklu.“⁸² Mezi jeho hlavní zásady se řadí ochrana biosféry, snižování množství odpadů, zvyšování recyklace a efektivní využívání energie. Tento nástroj vznikl v roce 1992, kdy byla na veletrhu v Hannoveru vystavena otočná židle, která vzbudila zájem ekologů i spotřebitelů. Nejvíce je zaujalo „ (...) jak snížení obsahu škodlivých látek, tak i velký podíl recyklace schopných částí a vybudování recyklačního systému, (...)“⁸³ který zajišťoval zpětný

⁷⁸ Květoslava Remtová, *Čistší produkce. Metodická příručka MŽP* (Praha: MŽP, 2003), 7.

⁷⁹ *Ekologické značení v České republice. Metodická příručka MŽP*, 2003, 9.

⁸⁰ *Ibid.*, 10.

⁸¹ *Ibid.*, 9-10.

⁸² Květoslava Remtová, *Ekodesign. Metodická příručka MŽP* (Praha: MŽP, 2003), 4

⁸³ *Ibid.*, 6.

odběr použitých židlí, jejich demontáž a opětné použití jednotlivých dílů. Za typický rys ekodesignu se považuje především stanovení vlivu výrobku na životní prostředí a snaha tento vliv udržet na minimu.

Jedním z nejznámějších dobrovolných nástrojů environmentálního řízení (environmentálního managementu) je norma Mezinárodní organizace pro standardizaci (International Organization for Standardization) ISO 14001 zveřejněna roku 1996.⁸⁴ Dalším dobrovolným nástrojem environmentálního řízení je EMAS- **Eco Management and Audit Scheme** (Systém environmentálního řízení a auditu). V roce 1993 byla Evropským společenstvím vydána jeho první verze EMAS I. Od r. 2010 platí již třetí aktualizace tzv. EMAS III. Nařízení EMAS odkazuje na normu ISO 14001, avšak liší se od ní stanovením rámcových podmínek a dalšími požadavky (dodržování zákonů) v rámci auditů. EMAS certifikované podniky z toho mají na oplátku profitovat. Díky tomuto nástroji vzniká kombinace mezi dobrovolnou zodpovědností za ochranu životního prostředí a suverénní regulací.⁸⁵ Nařízení EMAS počítá se třemi elementy, „sloupy“ evropského environmentálního managementu- samoregulační zřízení environmentálního managementu, realizaci ekologických auditů, poskytování informací veřejnosti ve formě environmentálních prohlášení. Cílem nástroje je dosáhnout kontinuálních zlepšení podnikové ochrany životního prostředí díky výstavbě vnitropodnikového environmentálního managementu pod vlastní samosprávou, ověřovaným externími kontrolory. Ověřování je udělováno nezávislým znalcem, který přezkoumává pravdivost výsledků interního environmentálního auditu.⁸⁶ Na základě ověření je pak podnik registrován v programu EMAS k tomu zřízeným nezávislým orgánem. Každý rok dochází k aktualizaci environmentálního prohlášení. Tímto nástrojem se průmysl aktivněji zapojuje do ochrany životního prostředí.⁸⁷ Díky udělení EMAS-loga se spotřebitelé stejně jako u výrobků mohou rozhodnout pro podniky, který ctí ochranu životního prostředí. Jedním z takových podniků je v Německu např. společnost Mercedes Benz, kterou se zabývá kapitola 3.4.3.

⁸⁴ Nadja Salzborn, *Das umweltrechtliche Kooperationsprinzip auf unionaler Eben*, (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2011), 188.

⁸⁵ Ibid., 189.

⁸⁶ Ibid., 190.

⁸⁷ Ibid., 191.

3.4.2 Ekonomická a ekologická sdružení

Mezi partnery podnikové sféry patří i některá sdružení (nevládní neziskové organizace). Sdružení jsou kooperativními aktéry, kteří se podílí na politických procesech s cílem prosadit a zastupovat zájmy svých členů.⁸⁸ Ve srovnání s průmyslovými sdruženími je jedním z hlavních problémů sdružení ekologických organizací jejich malý vliv na procesy politiky životního prostředí. Vliv ekonomických zájmů, průmyslových svazů je podstatně vyšší.⁸⁹ Dobře zorganizované průmyslové svazy tak mají větší šanci se prosadit. V počátcích politiky ochrany životního prostředí hrají profesní sdružení významnou roli. Problémy životního prostředí totiž vznikly v reakci na industrializaci.⁹⁰ Environmentální opatření vedou, minimálně na krátkou dobu, k navýšení výrobních nákladů u regulací zasažených podniků. Tato skutečnost vysvětluje zájmy a politický význam ekonomických sdružení.

Ekonomická sdružení se snaží růstu nákladů svým vlivem na environmentální procesy zamezit. Argumentují přitom růstem nezaměstnanosti - rostoucí náklady na ochranu životního prostředí ohrožují pracovní místa. Jedním z nejdůležitějších německých ekonomických svazů stále zůstává Bundesverband der Deutschen Industrie e. (BDI), který se vyjadřuje k veškerým relevantní environmentálním rozhodovacím procesům s dopadem na průmysl.⁹¹ BDI je vnímán jako nejvyšší reprezentant německého velkopřůmyslu a jako takový má i velký politický vliv. Dalším významným sdružením je Deutsche Industrie- und Handelskammertag (DIHK), které zastupuje převážně malé a střední podniky.⁹²

Dalšími významnými německými sdruženími jsou **ekologické organizace** například Greenpeace. Tato sdružení se odlišují mj. svou organizační strukturou, stěžejním předmětem zájmu a mírou profesionality.⁹³

⁸⁸ Michael Böcher a Annette Elisabeth Töller, *Umweltpolitik in Deutschland- Eine politikfeldanalytische Einführung*, 121.

⁸⁹ Ibid., 124.

⁹⁰ Ibid., 127.

⁹¹ Ibid., 128.

⁹² Ibid., 129.

⁹³ Ibid., 130.

3.4.3 Přístup podnikové sféry na příkladu pobočky společnosti Mercedes-Benz v německém Řeznu (Regensburgu)

Následující podkapitola práce vychází pouze z materiálů firmy Mercedes-Benz. Ve Spolkové republice Německo existuje značné množství firem s registrací v EMAS. Vzhledem k charakteru Německa jako automobilové velmoci se moje práce v následujících řádkách zaměří na automobilovou společnost Mercedes-Benz a to konkrétně na jeho pobočku v bavorském Řeznu. Třicet osm poboček německého Mercedes-Benz spadá pod certifikaci EMAS, která garantuje pravdivost jejich environmentálních prohlášení a firemní politiku směřovanou k ochraně životního prostředí. Pozitivní vliv EMAS se projevuje na neustále klesajících environmentálních dopadech.⁹⁴ Podle firemních materiálů klade společnost Mercedes-Benz důraz na zásady udržitelného rozvoje, zlepšení environmentální bilance svých produktů a produkce.⁹⁵ Rysem společnosti Mercedes-Benz je praktikování systému environmentálního managementu, který spojuje opatření úspěšné ochrany životního prostředí: od kontroly systémových procesů přes kvalifikaci zaměstnanců až po komunikaci otázek životního prostředí.⁹⁶

Počátky činnosti pobočky v Řeznu (německy Regensburg) sahají až do roku 1906. Podle údajů poskytnutých firmou stojí v popředí služeb společnosti šetrné nakládání s přírodními zdroji obživy, šetrné využívání zdrojů a spokojenost zákazníků. Společnost Mercedes-Benz se zaměřuje i na environmentální vzdělávání spolupracovníků, zákazníků i dodavatelů a to především prostřednictvím informačních a školících systémů. Od 11. dubna 2003 má řezenská pobočka registraci v programu EMAS. Obstála jak ve validačním auditu (24. 9. 2004), tak ve dvou následujících kontrolních auditech (24. 1. 2008, 14. 7. 2011), a tak se smí pyšnit EMAS- logem.⁹⁷ Energetická spotřeba, vznik odpadu a odpadních vod zčásti přispívá ke skleníkovému efektu a letnímu smogu, a tak se výše zmíněná společnost snaží snížit energetickou spotřebu

⁹⁴ Mercedes-Benz, *Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur- Umwelterklärung Mercedes-Benz Vertrieb Deutschland* (Deutschland: 2012), 5.

⁹⁵ Mercedes-Benz, *Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur- Umwelterklärung Mercedes-Benz Vertrieb Deutschland* (Deutschland: 2012), 1.

⁹⁶ *Ibid.*, 3.

⁹⁷ Mercedes-Benz, *Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur (Umwelterklärung 2012)- Niederlassung Regensburg- Benzstraße 2 und 23- 93053 Regensburg der Daimler AG* (Deutschland:2012) 3.

(např.: nahrazením starého lakovacího zařízení high-tech zařízením), pokud možno co nejvíce zamezit znečištění odpadních vod a díky účasti na recyklačním systému managementu šetřit zdroje. V rámci Mercedes-Benz Recycling Management System (dále už jen MeRSy) dochází ke sběru recyklovatelného odpadu, jeho třídění a ve spolupráci s regionálními a národními recyklačními společnostmi k jeho návratu do oběhu.⁹⁸ Tento systém založený v roce 1993 je využíván jak v Německu, Rakousku, tak ve Švýcarsku. Za cíl si klade nalézání nových a nových recyklačních možností, uzavření materiálových oběhů. Prostřednictvím MeRSy společnost zpracovává staré pneumatiky, poklice, nárazníky, další 32 dílů a pohonné hmoty. Ročně tak celá společnost Mercedes-Benz znovu využije cca. 30 000 tun odpadu.⁹⁹ Katalyzátory jsou vzhledem k jejich velkému potenciálu znovu využití významným dílem v rámci programu MeRSy. V roce 2008 došlo v celé společnosti k znovu využití 32 708 katalyzátorů (lépe řečeno v nich obsažených drahých kovů).¹⁰⁰

Příložená tabulka (viz. Příloha č. 5) znázorňuje recyklační trasy systému MeRSy v roce 2008. Například ze starých pneumatik bylo využito 7 199 tun, a to z 45% recyklace (technické produkty apod.) z 55% tepelné využití. Ze starých brzdových destiček bylo využito 1 102 tun v podobě nových destiček apod.

Uvedený graf (viz. Příloha č. 6) znázorňuje celkové množství odpadů vyprodukovaných v pobočce Řezno v tunách za rok a to pro roky 2007-2011. Šedivé sloupce znázorňují třetí hlavní indikátor celkové množství odpadů v tunách. Na indexu založené znázornění zobrazuje vývoj spotřeby v závislosti na roční produkci vozidel. Referenčním rokem je rok 2008 s indexem 1,0. Snížení množství odpadů odpovídá vývoji produkce automobilů.

⁹⁸ Ibid., 5.

⁹⁹ Mercedes-Benz, *Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur- Umwelterklärung Mercedes-Benz Vertrieb Deutschland* (Deutschland: 2012), 4.

¹⁰⁰ Mercedes Benz, *Umweltschutz-Jahresbericht 2009 der Mercedes-Benz Vertriebsorganisation Deutschland zum Thema „MeRSy Recycling Management“* (Deutschland: 2009), 2.

4. Rešerše problematiky odpadového hospodářství v Německu

4.1 Metodika zpracování rešerše

Jako zdroj informací pro tvorbu rešerše ohledně problematiky odpadového hospodářství v Německu v českém tisku byl použit mediální archiv Newton media, který je v oblasti monitoringu tisku a analýzy médií na středoevropském trhu velmi rozšířený. Kromě vlastního monitoringu médií (monitoring zpráv, monitoring reklamy, mediální archiv, hospodářské informace, krizová komunikace, monitoring sociálních sítí, speciální výběry) nabízí i analýzu médií (mediální obraz firmy, mediální obraz tématu, mediální analýzy sociálních sítí) a další doplňkové služby (monitoring zahraničních médií, archívy pro vydavatele, digitalizace dat, mediainfo.cz, školení a konzultace). Nespornou výhodou je též nejbohatší archiv plných znění, který sahá až do roku 1993.

Časové období pro vyhledávání relevantních článků bylo stanoveno v rozmezí 1.1.1993 až 31.12.2010, jako vstupní média byly zvoleny 4 celostátní deníky, a to Hospodářské noviny, Lidové noviny, MF Dnes a Právo. Následující deníky byly vybrány z důvodu jejich odlišné politické orientace - Právo jako zástupce spíše levicového politického spektra, MF Dnes, Lidové noviny a Hospodářské noviny jako představitelé pravice.

4.2 Výsledky vyhledávání

Pro účely vyhledávání relevantních článků byla zvolena tato klíčová slova s níže uvedenými výsledky, hledání bylo vztaženo na celý text článků (pokud není uvedeno jinak):

- téma Odpadové hospodářství v Německu
 - pro klíčová slova “Odpadové hospodářství“ a zároveň “ Německo“ bylo nalezeno celkem 36 článků (z toho 32 zpráv a 4 analýzy)
- téma Environmentální politika Německa
 - pro klíčová slova “Environmentální politika“ a zároveň “ Německo“ bylo nalezeno 0 článků
- téma Produkce odpadů v Německu

- pro klíčová slova “Produkce odpadů“ a zároveň “ Německo“ bylo nalezeno celkem 15 článků (z toho 14 zpráv a 1 analýza)
- téma Zákon pro nakládání s odpady v Německu
 - pro klíčová slova "Zákon pro nakládání s odpady" a zároveň "Německo" bylo nalezeno 0 článků
- téma Životní prostředí v Německu
 - pro klíčová slova “Životní prostředí“ a zároveň “ Německo“ bylo nalezeno celkem 602 článků (589 zpráv, 13 analýz)
 - při omezení na vyhledávání pouze v názvech článků bylo pro klíčová slova “Životní prostředí“ a zároveň “ Německo“ nalezeno 0 článků
 - při vyhledávání klíčových slov “Životní prostředí“ a zároveň Německo (v kterémkoliv pádě) byl nalezen 1 článek (zpráva).

4.3 Diskuze

Ačkoliv bylo pro klíčová slova “Odpadové hospodářství“ a “ Německo“ nalezeno celkem 36 článků (z toho 4 analýzy), ani jeden z nich nepojednává přímo o stavu odpadového hospodářství v Německu, články popisují spíše stav tohoto odvětví v ČR a porovnávají ho se stavem právě v Německu. Např. článek Lidových novin uveřejněný 3.1.2006 pod názvem “Češi dohání rychle Západ v odpadcích“ informuje o skutečnosti, že se ČR v množství vyprodukovaného odpadu rychle blíží západním státům, jmenovitě Německu (440 kg v ČR vs. 590 kg v Německu). Naopak článek MF Dnes z 7.8.2004 s názvem “Jak nakládají s komunálním odpadem jinde v Evropě?“ rozebírá stav recyklace odpadů v jednotlivých evropských zemích. Článek mimo jiné popisuje energetické využívání komunálního odpadu (tzn. jeho spalování ve spalovně odpadu s následným prodejem energií), které se stalo opěrným prvkem nakládání se směsným komunálním odpadem. Další článek, který vyšel v Hospodářských novinách 15.1.2002 pod názvem “Firmy recyklující plasty jen přežívají“, informuje o finanční náročnosti recyklace odpadu, což vede k upřednostňování spalování a skládkování odpadu. Z důvodu nákladnosti zpracování bylo v Německu v roce 2000 recyklováno jen 20 tisíc tun PET lahví. Srovnání připravovaného zákona ohledně odpadového hospodářství se stavem v okolních zemích pak popisuje článek Hospodářských novin z 28.11.1996 s názvem “Chystaný zákon o odpadech představuje svou náročností evropský průměr“. Ředitel odboru Ministerstva životního prostředí Alois Kopecký v něm v souvislosti s

návrhem nového zákona o odpadech komentuje, že přílišná skoková terapie není politicky průchodná. Je sice možné udělat skok a vytvořit dokonalý zákon - podobný, jaký platí například v Německu, je ale velmi pravděpodobné, že bude pro občany a celou ekonomiku neúnosně náročný.

Ani pro klíčová slova “Produkce odpadů“ a “ Německo“ se nepodařilo najít článek, který by pojednával výhradně o situaci v Německu. Jako v předešlém případě i zde se články týkaly zejména situace v ČR a na Německo se odvolávaly pouze při konkrétních srovnáních. Určitou výjimkou je článek Hospodářských novin z 9. 3. 2006 s názvem “Spalování bude dobrý obchod“, který na začátku popisuje problém s nelegálním dovozem odpadů z Německa, kterým se některé skupiny snažily vyřešit problémem se snížením limitů ohledně skládkování. Článek dále popisuje energetický způsob využití odpadů a informuje o vysokém zastoupení spalování odpadu právě ve vyspělých zemích (pro Německo uvádí pro rok 2000 25% zastoupení spalování odpadu).

Nejvíce článků bylo nalezeno pro klíčová slova “Životní prostředí“ a “ Německo“. Bohužel i zde se primárně jednalo o články popisující stav v ČR, nikoliv primárně v Německu. Mezi výjimky patří např. článek Lidových novin z 22. 9. 2009 s názvem “ Zóny? I Němci mají pochyby“, který pojednává o zavádění ekologických městských zón pro automobily. Článek se ptá, zda má zavádění takovýchto zón smysl, protože se zatím jejich přímý dopad na zlepšení kvality ovzduší neprokázal, a to ani v ekologicky smýšlejícím Německu. Další článek, který pojednává o Německu, je opět z Lidových novin, tentokrát z 27.8.2008 a nese název “Angela, záchránkyně planety“. Tento článek ukazuje na rozpor mezi tvrzením o boji za snížení emisí CO₂ a zároveň plánovaným zvýšením počtu uhelných elektráren. Tento rozpor je uveden hned v úvodu článku, kde se píše “Spolková kancléřka bojuje za snížení emisí CO₂. Německo chce ale zároveň postavit 27 uhelných elektráren.“. I další článek, který vyšel v MF Dnes dne 11. 4. 2007, pojednává o Angele Merkelové a je pojmenován “Německo i svět zobe Angele z ruky“. V oblasti životního prostředí uvádí, že Merkelová vedle nastolování „optimismu“ navíc vsadila i na celkem jistou kartu, a to právě na životní prostředí. Z boje proti globálnímu oteplování udělala jednu z priorit svého předsednictví, když prosadila pro celou Unii dosud nejpřísnější limity na škodlivé emise, které by ještě vloni byly sotva myslitelné. Vyplatilo se, až 80% Němců soudí, že pod německým předsednictvím dělá EU pokroky při ochraně ovzduší. O Angele Merkelové pojednává i další článek s názvem “Evropa v. Amerika: Kdo bude zelenější?“, který vyšel

v Hospodářských novinách dne 8.3.2007. Jeden z prvních odstavců nese název S Němci v čele a popisuje, že nezanedbatelnou roli v tom, že se boj proti ohřívání planety dostal na samotnou špičku agendy Evropské unie, má Německo, konkrétně kancléřka Angela Merkelová.

V případě vyhledávání životního prostředí a Německa pouze v nadpisu byl nalezen jen jeden článek z Práva z 18.7.2001 s názvem Stanovisko německého ministerstva životního prostředí (resp. německé vlády) k problematice vlivu jaderné elektrárny Temelín na životní prostředí. Jedná se o neoficiální překlad německého textu od agentury ČTK popisující postoj německé vlády k jaderné elektrárně Temelín.

Jak je zřejmé z výsledků vyhledávání a z nich vyplývající diskuse, je problematika ochrany životního prostředí v Německu se zaměřením na nakládání s odpady v českém denním tisku zmiňována zřídka a okrajově. Ve většině případů jde spíše o podklad pro srovnávání českých přístupů a výsledků. K získávání fundovanějších podkladů by bylo asi třeba zabývat se českým odborným tiskem.

Závěr

V průběhu zpracovávání bakalářské práce zaměřené na přístup Německa k ochraně životního prostředí v oblasti nakládání s odpady byly postupně charakterizovány základní politické dokumenty, jako jsou politika ochrany životního prostředí, strategie v nakládání s odpady, základní zákony včetně charakteristiky institucionálního zabezpečení apod. Bylo zjištěno, že v nich jsou zakotveny požadavky vyplývající z principů udržitelného rozvoje formulované v dokumentech OSN a EU. Rovněž podniková sféra v SRN podporuje prosazování zásad udržitelného rozvoje v každodenní praxi, jak je ukázáno na příkladu podniku Mercedes-Benz, pobočka Regensburg.

Bakalářská práce na základě studia a vyhodnocení informačních zdrojů a dalších poznatků zjištěných v průběhu zpracovávání prokazuje, že přístup Německa k ochraně životního prostředí se zaměřením na nakládání s odpady odpovídá doporučením dokumentů OSN a EU a je zárukou dodržování principů udržitelného rozvoje.

Z bakalářské práce vyplývají tyto závěry:

1. Za problémové oblasti globálního životního prostředí jsou považovány zejména hrozící změna klimatu, omezování biodiverzity, ubývání přírodních zdrojů, znečišťování ovzduší a vody, zhoršující se kvalita půdy a v neposlední řadě stále rostoucí množství komunálních a průmyslových odpadů, zejména nebezpečných. Tyto narůstající problémy již nepostačí řešit dílčím přístupem. Ukazuje se, že jedinečnou možnou cestou zajišťující kvalitu životního prostředí a tím i zdraví lidí je **udržitelný rozvoj**, tedy takový, který zajistí naplnění potřeb současné generace, aniž by byla ohrožena možnost naplnění potřeb generací příštích. Ve své práci **jsem potvrdila, že zásady udržitelného rozvoje se od devadesátých let minulého století prosazují ve významných mezinárodních strategicko-politických dokumentech, ať už na světové nebo evropské úrovni.**
2. **Ověřila jsem, že významnou součástí těchto mezinárodních koncepčních dokumentů, týkajících se ochrany životního prostředí, jsou doporučení k nakládání s odpady vycházející z principu udržitelného rozvoje.** Právě takové nakládání s odpady, spočívající v prevenci jejich vzniku, ve zvyšování jejich využití a

v ukládání na ekologicky zabezpečené skládky pomůže zajistit, že spotřeba zdrojů nepřevýší únosnou míru a že i pro budoucí generace budou k dispozici přírodní zdroje surovin, ale i čistá voda a půda nekontaminované nesprávně ukládanými odpady. Množství produkovaných odpadů se totiž ve většině zemí zvyšuje, což platí zejména pro komunální odpady. Zvyšuje se i produkce nebezpečných odpadů.

3. Analýzou a komparací základních strategických dokumentů SRN **jsem zjistila, že jsou v nich zakotveny i cíle vedoucí k udržitelnému rozvoji v oblasti nakládání s odpady**. Například ve strategii udržitelného rozvoje SRN se mj. jako cíl stanovuje systematicky podporovat recyklaci a zvyšovat podíl materiálově využitých komunálních odpadů.
4. Základní **právní předpisy** v oblasti nakládání s odpady sice neobsahují explicitní požadavek udržitelného rozvoje, jejich obsah, rozsah a pokrytí tématu tento **požadavek podle mého zjištění naplňují**. Jsou mj. stanovena pravidla pro předcházení vzniku odpadů a pro nakládání s nimi při dodržování ochrany životního prostředí, ochrany zdraví člověka, práva a povinnosti osob v odpadovém hospodářství a působnost orgánů veřejné správy.
5. Analýzou a porovnáním informačních zdrojů a dalších vlastních poznatků **jsem zjistila, že Německo patří v nakládání s odpady mezi nejpokročilejší státy** Evropy i světa. Nasvědčují tomu nejen historické údaje – například zákon o nakládání s odpady byl přijat v Německu už v r. 1972, rovněž první burzy odpadů vznikaly v SRN - ale i statistické údaje ze současnosti. Rovněž v uplatňování dobrovolných nástrojů jako jednoho z principů udržitelného rozvoje, podporujícího ekonomický rozvoj bez omezování budoucích potřeb, je v Německu rozšířeno.
6. **Podniková sféra v SRN podporuje prosazování zásad udržitelného rozvoje** v oblasti nakládání s odpady **v každodenní praxi**. Vyplyvá to jak z působení Světové podnikatelské rady pro udržitelný rozvoj, tak i z široké aplikace dobrovolných nástrojů, jako jsou systémy environmentálního řízení, dobrovolné dohody, postupy čistší produkce, ekolabeling, ekodesign a rozvoj odborné certifikace firem působících v nakládání s odpady.

Summary

The main problems of the global environment mainly consist of the following aspects: Climate change, restriction of biodiversity, the decrease natural resources such as air and water pollution; The degradation of soil quality, and last but not least, the increasing production of municipal and industrial waste; specifically dangerous waste.

It is not sufficient to try to solve these growing problems by means of partial approaches. It can be demonstrated that sustainable development is the only way how to ensure the quality of the environment and the health of the inhabitants. Sustainable development is required to satisfy the needs of today's generation without endangering the needs of future generations.

It has become evident from my bachelor studies that the principles of sustainable development have been applied in relevant international strategic and political documents, which deal with global environmental issues including Europe since the beginning of the last decade.

This document covers the process of elaborating the bachelor works, concerning the approach of Germany, in regard to the environmental protection for the sector of waste management.

The basic political documents, e.g. the policy of environmental protection, waste management strategy and the basic laws including institutional arrangement etc. have been consecutively checked.

Použitá literatura

- **Primární zdroje:**

- oficiální dokumenty a studie spolkových orgánů a dalších organizací:
 - Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (www.bmu.de)
 - Bundeszentrale für politische Bildung (www.bpb.de)
 - Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze (www.czp.cuni.cz)
 - Deutscher Bundestag (www.bundestag.de)
 - Die Bundesregierung (www.bundesregierung.de)
 - European Commission (<http://ec.europa.eu/>)
 - Mezinárodní organizace pro standardizace (www.iso.org)
 - Ministerstvo životního prostředí (www.mzp.cz)
 - Umwelt Bundes Amt (www.umweltbundesamt.de)

- **Sekundární literatura:**

- Böcher, Michael a Annette Elisabeth Töller. *Umweltpolitik in Deutschland- Eine politikfeldanalytische Einführung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien, 2012.
- Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit. *Kreislaufwirtschaft- Abfall nutzen- Ressourcen schonen*. Berlin: BMU, 2011.
- Česká asociace odpadového hospodářství, <http://www.caoh.cz> (poslední přístup 29. 5. 2012).
- Ekologické značení v České republice. Metodická příručka MŽP, 2003.
- Evropská agentura pro životní prostředí. *Životní prostředí v Evropě: čtvrté kolo hodnocení – souhrn*. Kodaň, Dánsko, 2007.
- Evropská agentura pro životní prostředí. *Životní prostředí v Evropě: třetí kolo hodnocení – shrnutí*. Kodaň, Dánsko, 2003.
- Haverland, M. *National Autonomy, European Integration and the Politics of Packing Waste*. Amsterdam: Thela thesis, 1999.
- Horáček Petr. Průmysl na cestě k udržitelnému rozvoji- zkušenosti vyspělých států. Stáhnuto z

www.czp.cuni.cz/projekty/sdcz/moduly/3A/UR-Prum (poslední přístup 21. 5. 2012).

- Hünemörder, Kai. "Die Frühgeschichte der globalen Umweltkrise und die Formierung der deutschen Umweltpolitik." Bundeszentrale für politische Bildung, <http://www.bpb.de/gesellschaft/umwelt/dossier-umwelt/61136/geschichte?p=0> (poslední přístup 29. 5. 2012).
- Informační brožurky EEA (European Environment Agency) a MŽP (2003 – 2008).
- Kábrtová, Z., a Valta J. "Odpadové hospodářství v roce 2009." *Odpadové fórum*, č.7-8 (2011).
- Kohout, Franz. „Umweltschutz in Deutschland.“ Goethe Institut. <http://www.goethe.de/ges/umw/ein/de5099932.htm> (poslední přístup 21. 5. 2012).
- Kuraš, Mečislav. *Odpady, jejich využití a zneškodňování*. Praha: VŠCHT, 1994.
- Mercedes-Benz. *Umweltschutz-Jahresbericht 2009 der Mercedes-Benz Vertriebsorganisation Deutschland zum Thema „MeRSy Recycling Management*. Deutschland: 2009.
- Mercedes-Benz. *Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur (Umwelterklärung 2012)- Niederlassung Regensburg- Benzstraße 2 und 23- 93053 Regensburg der Daimler AG*. Deutschland: 2012.
- Mercedes-Benz. *Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur- Umwelterklärung Mercedes-Benz Vertrieb Deutschland 2012*. Deutschland: 2012.
- Mikoláš, Jan a Moucha, Bohuslav. *Váš podnik a životní prostředí při vstupu ČR do EU*. Praha: MŽP, 2004.
- Mikoláš, Jan. "Dobrovolné dohody s průmyslem - nástroj k rozvíjení ekologicky šetrné výroby." *Časopis MŽP Planeta*, č. 2 (1996).
- Mikoláš, Jan. "Dobrovolné dohody s průmyslem - nástroj k rozvíjení ekologicky šetrné výroby." *Časopis MŽP Planeta*, č. 2 (1996).
- Mikoláš, Jan. *EMS jako průkaz kvality odpadového hospodářství*. Praha: Vysoká škola chemicko - technologická v Praze, Fakulta technologie ochrany prostředí, Ústav chemie ochrany prostředí, 2008.

- Moldan, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2009.
- Remtová, Květoslava. *Čistší produkce. Metodická příručka MŽP*. Praha: MŽP, 2003.
- Remtová, Květoslava. *Ekodesign. Metodická příručka MŽP*. Praha: MŽP, 2003.
- Salzborn, Nadja. *Das umweltrechtliche Kooperationsprinzip auf unionaler Eben*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2011.
- Sbírka zákonů SRN (2010)
- Stark, Sebastian. *Der Abfallbegriff im europäischen und im deutschen Umweltrecht. Van de Walle überall?* Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH - Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2007.
- Výzkumná zpráva CEMC. *Analýza zkušeností a výsledků zahraničních a českých recyklačních burz*. Výzkumná zpráva. Praha, 1995.
- Ziegler, Christine. “Der Grundsatz der Entsorgungsautarkie und das Prinzip der Nähe im europäischen und deutschen Abfallrecht“ (doktorská disertace, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, 2004).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Produkce komunálních odpadů v Evropě (graf)

Příloha č. 2: Množství odpadů (v milionách tun, včetně nebezpečných odpadů) (graf)

Příloha č. 3: Nezávislost produkce odpadu na ekonomické výkonnosti (graf)

Příloha č. 4: Celkový podíl recyklace a odstranění odpadů (graf)

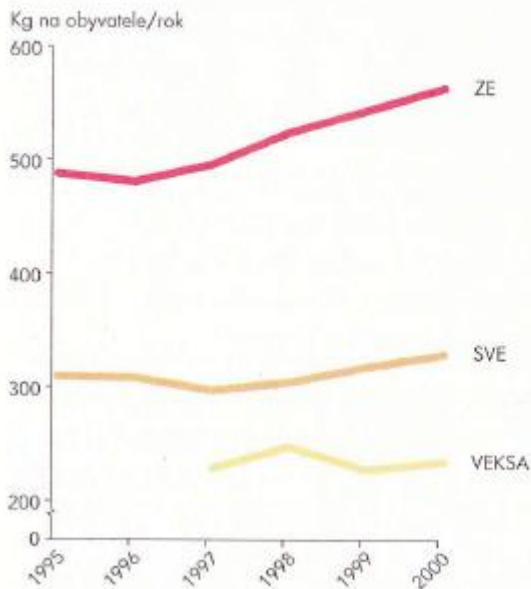
Příloha č. 5: MeRSy: Verwertungswege im Überblick (tabulka)

Příloha č. 6: Auswertung Gesamtabfallmenge (graf)

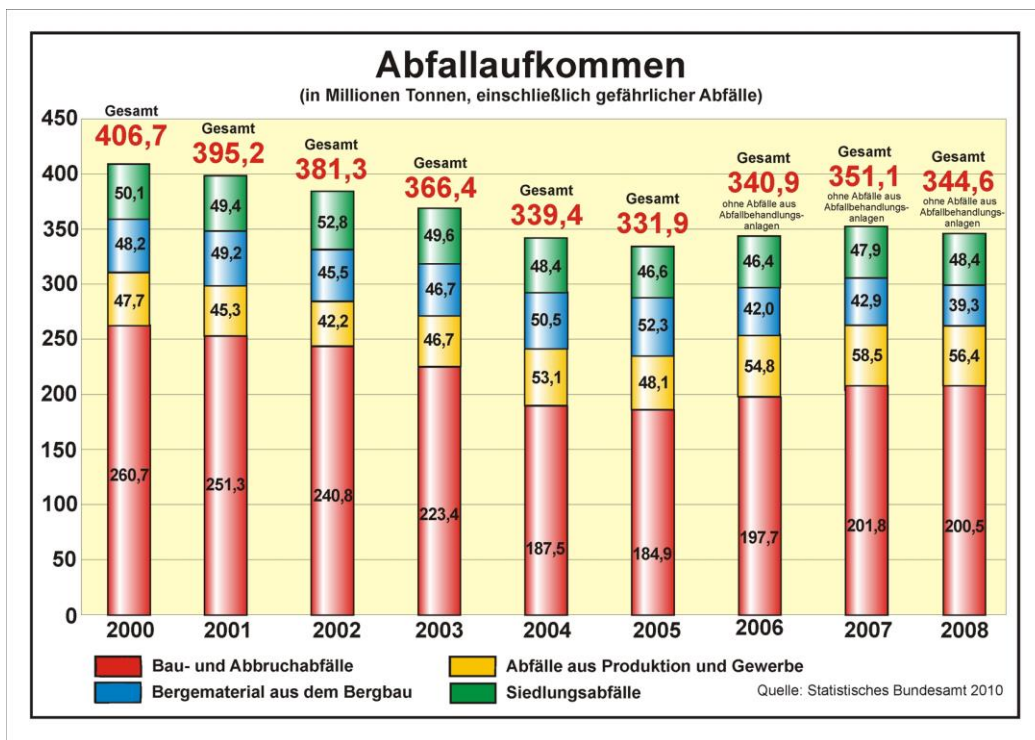
Přílohy

**Příloha č. 1: Produkce komunálních odpadů v Evropě (graf) – převzato z
Evropská agentura pro životní prostředí. *Životní prostředí v Evropě: třetí
kolo hodnocení – shrnutí*. Kodaň, Dánsko, 2003.**

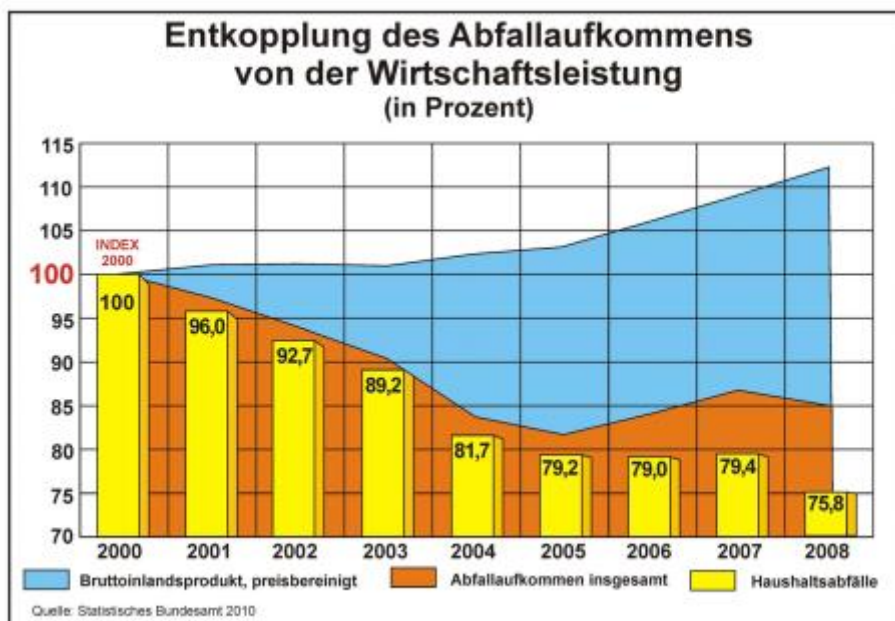
**Produkce komunálního odpadu ve vybraných zemích Západní
Evropy, Střední a Východní Evropy a nově nezávislých státech**

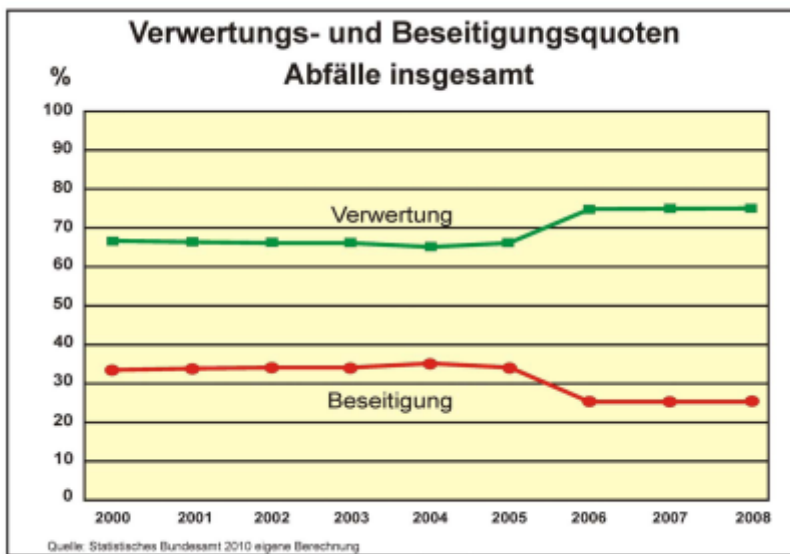
Příloha č. 2: Množství odpadů (v milionách tun, včetně nebezpečných odpadů) (graf) – převzato z Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (www.bmu.de)

Příloha č. 3: Nezávislost produkce odpadu na ekonomické výkonnosti (graf) – převzato z BMU, Abfallwirtschaft in Deutschland 2011

**Příloha č. 4: Celkový podíl recyklace a odstranění odpadů (graf) – převzato z
BMU: Abfallwirtschaft in Deutschland 2011**

Příloha č. 5: MeRSy: Verwertungswege im Überblick- (tabulka) – převzato z Mercedes-Benz. *Umweltschutz-Jahresbericht 2009 der Mercedes-Benz Vertriebsorganisation Deutschland zum Thema „MeRSy Recycling Management. Deutschland: 2009.*

► *MeRSy: Verwertungswege im Überblick*

Aus Alt ...	Diese Menge wurde 2008 wiederverwertet	... wird Neu
Reifen	7.199 Tonnen	45 % stoffliche Verwertung: Restprofilreifen, Runderneuerung, technische Produkte 55 % thermische Verwertung: Zementindustrie
Batterien Säure Gehäuse Blei	3.505 Tonnen	Einsatz in der Bleihütte Scheinwerfergehäuse, Radauskleidung Batterien
Bremsbeläge	1.102 Tonnen	Bremsbeläge
Bremsflüssigkeit	626.315 Liter	Bremsflüssigkeit
Glasscheiben	2.304 Tonnen	Industrieglas, Dämmglaswolle
Katalysatoren Edelmetall Stahl	363 Tonnen	Katalysatoren Stahl
Kühlflüssigkeit	618.248 Liter	Kühlflüssigkeit
Kunststoffgroßteile	884 Tonnen	Stoßfängerträger und -innenteile Ersatzradkorb Kabelkanalabdeckungen Längsträgerverkleidungen
Mischkunststoffe	751 Tonnen	Ersatzbrennstoff in der Zementindustrie
Spraydosen Metall Treibmittel Restinhaltsstoff	137 Tonnen	Einsatz in der Metallindustrie Wiederaufbereitung Thermische Verwertung

**Příloha č. 6: Auswertung Gesamtabfallmenge (graf) – převzato z Mercedes-Benz.
Unser Beitrag zum gesunden Kreislauf der Natur (Umwelterklärung 2012)-
Niederlassung Regensburg- Benzstraße 2 und 23- 93053 Regensburg der Daimler
AG. Deutschland: 2012.**

